

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Dominik Petřík

Římské právo na středověkých univerzitách

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce: doc. JUDr. Miroslav Černý, Ph.D., JU. D.

Katedra: Právních dějin

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 31. 03. 2022

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Dominik PETŘÍK
Osobní číslo:	R19B0106P
Studijní program:	B6804 Právní specializace
Studijní obor:	Veřejná správa
Téma práce:	Římské právo na středověkých univerzitách
Zadávající katedra:	Katedra právních dějin

Zásady pro vypracování

1. ÚVOD
2. STŘEDOVĚK A STUDIUM ŘÍMSKÉHO PRÁVA PŘED UNIVERZITAMI
3. RENESANCE 12. STOLETÍ A PRVNÍ EVROPSKÉ UNIVERZITY
4. NEFORMÁLNÍ ZALOŽENÍ „STUDIUM CIVILE“
5. PŘÍNOS ZNOVUOBJEVENÍ A STUDIA ŘÍMSKÉHO PRÁVA PRO PRÁVO KONTINENTÁLNÍ
6. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY
7. SEZNAM PŘÍLOH

Rozsah bakalářské práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

FALADA, David, 2016 Recepce římského práva 978-80-7380-603-3
HASKINS, Charles H. 1927, The Renaissance of the Twelfth Century. Cambridge: Harvard University Press. ISBN 9780674760752
ILLIG, Herberth, 2000, Wer hat an der Uhr gederht? ISBN 978-3612265616
KEJŘ, Jiří, Praha 1995, Dějiny pražské právnické univerzity ISBN 80-7184-016-5
LE GOFF, Jacques, 2002, Encyklopedie středověku ISBN 80-7021-545-3
NESLÁDKOVÁ, Ludmila, 1996, Významový slovník k vybraným oblastem středověkých dějin kultury v českých zemích, ISBN 80-7042-459-1
OTTO, Jan 1893, Ottův slovník naučný, ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí
SOMMER, Otakar, 1932, Prameny soukromého práva římského 1932
SPUNAR Pavel, Praha: Orbis 1972, Kultura středověku: Několik pohledů do středověké kultury
URFUS, Valentin, Praha: C. H. Beck 2001, Historické základy novodobého práva soukromého: římsko-právní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy, ISBN 8071795046
URFUS, Valentin, Praha 1994, Historické základy novodobého práva soukromého, ISBN 80-7049-1078

Vedoucí bakalářské práce: **Doc. JUDr. Miroslav Černý, Ph.D.**
Katedra právních dějin

Datum zadání bakalářské práce: **29. března 2021**
Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2022**

Stanislav Balík

Stanislav Balík

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci na téma „Římské právo na středověkých univerzitách“ vypracoval samostatně a že byly všechny použité zdroje řádně uvedeny, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce činí ke dni uzavření rukopisu 50 normostran a 89 192 znaků.

.....

Dominik Petřík

V Plzni dne 31. 3. 2022

Poděkování

Tímto bych velice rád poděkoval doc. JUDr. Miroslavu Černému, Ph.D., JU. D. za odborné vedení mé práce, velmi cenné rady, možnost častých konzultací a především za poskytnutí četných materiálů.

Obsah

1. Úvod	7
2. Středověk a studium římského práva před univerzitami	8
2.1 Periodizace středověku.....	8
2.2 Kodifikace císaře Justiniána I.....	11
2.3 Výuka v raném středověku a tzv. „artes liberales“.....	12
3. Renesance 12. století a první evropské univerzity	15
3.1 Boloňská univerzita.....	17
3.1.1 Život a studium prvních studentů.....	20
3.1.2 Život a působení prvních univerzitních učitelů.....	23
3.2 Další významné univerzity té doby.....	24
4. Neformální založení „studium civiele“	30
4.1 Škola glosátorů.....	32
4.1.1 Převratný Accursius.....	35
4.1.2 Glosa a glosátor v postavení teologa k římskému právu.....	38
4.1.3 Studium a jeho využití v praxi.....	42
4.2 Škola komentátorů.....	43
4.2.1 Slavní představitelé.....	45
4.2.2 Konsiliátor a nový právní svět.....	49
5. Přínos znovuoobjevení a studia římského práva pro právo kontinentální	51
5.1 Význam tohoto období pro povolání právník.....	52
Závěr	55
Resumé	56
Seznam použité literatury	57
Internetové zdroje	59

1. Úvod

Římská říše za dobu své existence vytvořila dokonalé, monumentální, můžeme říci až věčné právo. To bylo paradoxně kodifikováno až po pádu Západořímské říše, a to v říši Byzantské, počátkem 6. století. Od té doby upadly jedinečné sbírky takřka v zapomnění. Na prahu své existence se rovněž ocitlo i pokročilé studium, které po sobě jako odkaz zanechala antika. O to, aby ono výjimečné učení neupadlo v dekadenci, se postarala všudypřítomná církev v podobě sedmi svobodných umění. Těm právní věda vděčí za to, že v nich byly rozvíjeny alespoň ve skromné podobě vlastnosti, které jsou význačné pro každého právního vzdělance, a to v podobě rétoriky.

Největším a také velmi slavným momentem pro římskoprávní vědu bylo 12. století a Itálie, ve které dochází ke znovuoživení kodifikace 6. století, tedy Digest. Zároveň s tím se zde začínají utvářet první intelektuální centra, později známé jako univerzity. Nejvýznamnější a také první univerzitou Evropského kontinentu byla slavná Boloňa. Za jejím věhlasem mířilo do města obrovské množství *scholárů* a profesorů, kteří zde v průběhu svých studií probírali a především prohlubovali kvality římskoprávní nauky. Na boloňské učení později navázaly další univerzity, které se snažily jít v trendu doby a jejich kýženým cílem bylo poskytnout svým studentům stejné vzdělání, teď již platného práva římského.

Od prvopočátků existence Boloňské univerzity, a tedy těmito studenty a profesory byli tzv. glosátoři, kteří svojí metodou interlineárních a marginálních poznámek vytvářeli výkladové aparáty, kterými interpretovali římské právo jak sobě, tak i společnosti a nadcházejícím generacím.

Na jejich převratné dílo navázala druhá středověká římskoprávní škola komentátorů, která byla donedávna zmiňována s velkým despektem. Avšak zásluhou jejich komentářů dostávalo římské právo nových, volnějších interpretací. A díky jejich skvělé orientaci v soudobé společnosti a užití římského práva v praxi dovršili tyto představitelé proces recepce římského práva ve středověku, přičemž mimo jiné položili základní kameny práva mezinárodního soukromého a svojí činností vytvořili nehynoucí vzor pro soudobé právníky.

2. Středověk a studium římského práva před univerzitami

Kolébku naší soudobé kultury byla především nesporně antika. Mnohem více pak toto tvrzení platí pro dnešní podobu práva. Antika a zejména pak starověká Římská říše s sebou přinesly neuvěřitelné základy, které si i v dnešní době zaslouží nemalou míru adorace. Avšak musíme si uvědomit, že mezi antikou a nynější moderní dobou byla jedna důležitá spojnice, na kterou bylo donedávna nahlíženo pejorativně.¹ Řeč je o eminentní době středu neboli středověku.²

Abychom co možná nejlépe pochopili toto významné a pro dnešní právo velmi přínosné období, je nutné alespoň v hrubých rysech nastínit ono časové vymezení, které je s ním neodlučitelně spjato. Jistě by bylo namístě, a tato epocha by si bezesporu zasloužila úzké a velmi přesné časové vymezení. Avšak ono slovní spojení „hrubé rysy“ je pro vytyčení doby, která se staví do pomyslné spojnice a středu mezi klasickou antikou a moderní dobou velmi výstižné. Začátek této dějinné epochy, jak bude níže nastíněno, totiž není ani v dnešní době zcela přesně a výlučně datován. Dokonce se k tomuto počátku vztahují minimálně tři významné události a každá z nich bývá tradičně historiky považována za přelomový milník, a tedy teoretický počátek mimořádné doby.³

2.1 Periodizace středověku

Začneme tedy tím úplně prvním, ve své podstatě zlomovým okamžikem, který bychom mohli považovat za počátek něčeho, co o několik století později, přesněji v době mezi 15-16 století dostane svůj věhlasný název, středověk.⁴ Tímto počátkem, který tehdejší společnost velmi pocítila a reflektovala je tzv. „*sacco di roma*“. Ona událost bývá již tradičně překládána jako vyplenění, nebo také vydrancování Říma.

Vezmeme-li pohled na Řím čistě z faktického hlediska a pokusíme se jej vymezit do dnešní moderní terminologie, zjistíme, že Řím byl něčím mnohem více

---

¹ Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právnícký*. 2014. s. 38; FALADA, David. *Recepce římského práva*. 2016. s.

² URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého: římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. V Praze: C. H. Beck, 2001. s. 5

³ LE GOFF, Jacques, Jean-Claude SCHMITT a Lada BOSÁKOVÁ *Encyklopedie středověku*. Praha: Vyšehrad, 2002. s. 57-64

⁴ SPUNAR, Pavel. *Kultura středověku*. Praha: Academia, 1995. s. 9

nežli státem. Jednalo se spíše o jakési nadstátní impérium, zastřešující svou nebyvalou sférou vlivu rozsáhlá územní uspořádání.⁵ Avšak z jistého pohledu v sobě tato říše skýtala mnohem větší význam. A to takový, který přetrval i po jejím rozpadu, tedy význam, který měla pro společnost a pro každého jednotlivého současníka té doby. Je tedy nasnadě chápat, jaký zlomový okamžik s sebou přinášel rok 410, kdy došlo k vyplenění Říma germánskými ozbrojenými hordami pod vedením krále Gótů, Alarichem.⁶

Tento nevýslovný zásah do něčeho, co po celá staletí sloužilo jako jakýsi symbol světového řádu a centrum celého světa, byl pro tehdejší společnost bez nadsázky šokující. Abychom však závažnost onoho hořkého milníku co možná nejlépe a nejdůležitěji pochopili, je jistě namístě zhodnotit celou událost očima člověka žijícího v této době. K tomu nám výtečně poslouží významné a stěžejní dílo od svatého biskupa hipponského, od Aurelia Augustina, který je oprávněně pokládán za jednoho z největších, ne-li největšího, učitele latinské církve.⁷

Svatému otci bylo v srpnu roku 410 (tedy v době vyplenění Říma) padesát šest let a právě tato událost jej vedla k sepsání slavného díla: „*De civitate Dei*“⁸. Existuje více možností, jak název tohoto svazku dvaceti dvou knih přeložit. Abychom však vystihli myšlenky a definice autora, je nutné sáhnout po překladu, který nám nabízí dílo z roku 1950 od Julie Novákové „*O Boží obci*.“ Již samotný název nám evokuje důležitost a zřejmý nevýslovný význam, který pro tehdejší současníky znamenal posvátný střed celého světa, Řím.⁹ Sám svatý Augustin vnímá tento vpád jako napadení božského místa a jako útok na křesťanskou víru jako celek.¹⁰

„*Interea Roma Gothorum irruptione, agentium sub rege Alarico, atque impetu magnae cladis eversa est....*“ „*Unde ego exardescens zelo domus Dei, adversus eorum blasphemias vel errores libros de Civitate Dei scribere institui*“.¹¹

---

⁵ FALADA, David. *Recepce římského práva*. 2016. s. 50

⁶ NOVÁKOVÁ, Julie. *O Boží obci*, knih XXII. 1950. s. 7

⁷ TŮMA, Radek. Augustinus (354 - 430). [online]. [cit. 1. 02. 2022]. Dostupné z: <https://svatyaugustin.estranky.cz/clanky/dalsi-tematicke-prace/augustinus--354---430-.html>

⁸ AUGUSTINE. *La città di Dio*. Roma: Città nuova, 2000.

⁹ Augustinova koncepce pozemské obce. *FF UK Praha* [online] [cit. 4. 02. 2022]. Dostupné z: <https://svatyaugustin.estranky.cz/clanky/dalsi-tematicke-prace/augustinova-koncepce-pozemske-obce.html>

¹⁰ Avšak hlavní teze, která by ke čtenáři tohoto díla měla proniknout, je ta, že pozemský Řím může ve své podstatě padnout, avšak jeho duchovní stránka, tato tzv. Boží obec přetrvává věčně; srov.: NOVÁKOVÁ, Julie. *O Boží obci*, knih XXII. 1950. s. 7

¹¹ AUGUSTIN, *De civitate Dei*, Libri II. Caput XLIII

Překládejme jako: „*Mezitím byl Řím vyvrácen vpádem Gótů pod vedením krále Alaricha, a byla to rána drtivá a veliká*“ ... „*Proto já hoře horlivostí domu Božího, rozhodl jsem se napsati proti jejich rouhání či bludům O Boží obci.*“¹² K právě vyzdvíženému překladu nutno doplnit jen to, že latinské sousloví: „*magnae cladis eversa est*“, bychom mohli také parafrázovat, jako: „*velkou převracející katastrofu*“. A právě v tomto smyslu bychom také měli chápat význam roku 410 pro svatého otce a jeho současníky.¹³

„*La caduta dell'Impero romano D'Occidente.*“¹⁴, tak je nazýván další, v dnešní době nejčastěji uváděný počátek středověku. Překlad je poté znám jako „*pád, či zánik Západořímské říše*“, která byla ve své podstatě kolébkou pro nejznámější a nejvýznamnější sbírky římského práva.¹⁵ Zmiňme však, jak k onomu „*caduta*“ vlastně došlo. Musíme si uvědomit, že Řím ve své konečné celistvé fázi, a dále i po jeho rozdělení na Východořímskou a Západořímskou říši v roce 395, procházel dobou postupného úpadku. Můžeme zde mluvit o značně se prohlubující hospodářské krizi, která byla způsobena reorganizací hospodářství a o právě probíhajícím stěhování národů, z něhož pramenilo mnoho kulturních střetů, končících nezřídka ozbrojeným konfliktem.¹⁶ To a mnoho dalšího způsobilo, že se ona kdysi slavná říše dostala do spletité smyčky, která vrcholí rokem 476. Toho roku dochází k velmi zásadnímu ozbrojenému konfliktu s Germánskými kmeny, jejichž náčelník Flavius Odoaker dobývá kdysi věhlasné místo, kolébkou veškeré tehdejší kultury. A protože krátce po vpádu sesadí císaře Romula Augustula a sám sebe neprohlásí císařem nově dobytého území, dovršuje svým počínáním již tak započatý konec Západořímské říše.¹⁷

Nutno dodat, že první milník, slavné „*sacco di roma,*“ bylo pro tehdejší současníky obrovským a zdrcujícím překvapením. Avšak právě v roce 476 nemusel římský občan ani žádnou změnu pocítit. Nikterak ani v případě práva, jelikož se i nadále, díky tzv. personalitě práva, mohl řídit stejným právem, jako doposud.¹⁸

¹² NOVÁKOVÁ, Julie. *O Boží obci*, knih XXII. 1950. s. 19

¹³ LE GOFF, Jacques, Jean-Claude SCHMITT a Lada BOSÁKOVÁ *Encyklopedie středověku*. Praha: Vyšehrad, 2002. s. 618

¹⁴ GUSSO, Massimo. *La „caduta“ dell'Impero roman percezione dei contemporanei*, 2002. s. 32

¹⁵ DAWSON, Christopher, Miroslav KRATOCHVÍL a Zdenek STEJSKAL. *Zrození Evropy: Úvod do dějin evropské jednoty*. Praha: Vyšehrad, 1994.

¹⁶ FALADA, David. *Recepce římského práva*. 2016. s. 34-54

¹⁷ KINCL, Jaromír, Valentin URFUS a Michal SKREJPEK. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 38-42

¹⁸ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk, s. r. o, 2017. s. 75-79

Závěrem námi započaté triády je sporadicky uváděný zrod středověku v podobě osoby franckého krále, později korunovaného jako císaře Svaté říše římské národa německého, Karla Velikého. Právě jeho korunovace říšským císařem, tedy ne již jen králem, dne 25. prosince roku 800, podle mnohých znamená obrovský historický milník. Karel Veliký svým počínáním a především svým vlivem dává najevo nadnesenou úlohu nově vznikající říše, kterou bychom mohli chápat jako impérium. A právě takto vzniklé impérium podtržené císařskou korunou v dnešní době mnohé přivádí k úvahám, že bychom na onu událost měli v konečném důsledku nazírat jako na výlučný zrod doby středověké.¹⁹

Abychom však došli k úspěšnému, komplexnímu časovému vymezení, je jistě namístě periodizovat i předpokládaný a nejčastěji uváděný konec této doby. Ten je konsensuálně připisován roku 1492, kdy došlo k příplutí Kryštofa Kolumba k břehům amerických ostrovů. Tedy jde o událost, která započala éru dobývání Ameriky evropskými kolonizátory. Tradičně je pak onen milník znám jako tzv. „objevení Ameriky.“ Vedle tohoto objevu však došlo ještě k dalšímu historickému zlomu, který je rovněž datován na rok 1492, a to k dobytí poslední arabské pevnosti na Pyrenejském poloostrově. Ona pevnost, sultánu Granada patřila k poslední muslimské državě v Evropě a její dobytí bývá označováno za mnohem významnější událost, nežli počátek kolonizování Ameriky.²⁰

2.2 Kodifikace císaře Justiniána I

Výše vymezená periodizace tzv. „*období středu*“ byla pro toto práci bezesporu nezbytná. Pro nás se je však s ohledem na zaměření práce stěžejní výseč, která je spjata se znamenitou činností východořímského císaře, Justiniána I. Ten krátce po svém nástupu na trůn v roce 527 započal rozsáhlou a pro tehdejší dobu výlučnou kodifikací doposud existujícího římského práva, z něž poté o několik století později vycházeli největší učenci italské Boloni.²¹

Vše začalo 13. února roku 528 jmenováním desetičlenné komise právníků, která měla za úkol vytvořit jedinečnou sbírku konstitucí vycházející ze tří dosud známých kodexů a z nově vydaných konstitucí císaře. Po roční práci vznikla sbírka,

---

¹⁹ FALADA, David. *Recepce římského práva*. 2016. s. 39-45

²⁰ SPUNAR, Pavel. *Kultura středověku*. Praha: Academia, 1995. s. 44

²¹ FALADA, David. *Recepce římského práva*. 2016. s. 54-65

kteřá dostala název „*Codex Iustinianus*“ a v t m ze roce byla provedena do platnosti uvozujícím z koneu pod názvem „*Summa rei publicae*.“²² Po této sbírce konstitucí byla komise postavena před mnohem obt i n j   m  kol, kter y tkv el ve shrom i d n i a n sledn m seps n i onoho ve sker eho, doposud zn m eho ř msk eho p r va. Komise při tvorbě postupovala znamenit m tempem a nov  vznikl  dílo tzv. „*Digesta seu Pandectae*“²³ spatřilo světlo světa po pouhých čtyřech letech, tedy roku 533, kdy byla tato kazuistick  sbírka císařem schválena.²⁴

Z důvodu zjevn  neaktuálnosti Kodexu z roku 529 bylo jasn , že bude muset dojít k v znamn  úpravě a v některých částech se bude muset dílo zrevidovat. Avšak přesto, že onu změnu díla uvádíme na pomysln  konec všech zmíněných kodifikací, je nutné podotknout, že císař Justinian I. v tomto ohledu nezahálel a j iř v době po  atecn ch prací na monumentálních Digestech započal s revidov n m konstitucí z roku 529. N sledn  vznikl  dílo „*Codex Iustinianus repetitae praelectionis*“ z roku 534 v sobě toto jasn  ukazující přepracování nese v samotn m názvu. Onen název bychom mohli totiř p elořit jako „Justinian v Kodex opakovan  probran .“²⁵

Všechny tyto p evratn  a pro p ravn  historii i současnost nesm rn  v znamn  kodifikace byly n sledn  vydány ve stejn  okamřik pod oby ejn m popisn m názvem „*tria volumina*“ a později, přesněji v roce 1583, nazvána j iř zařit m a tradi n  uv d n m názvem „*Corpus Iuris Civilis*“²⁶

2.3 Výuka v raném středověku a tzv. „*artes liberales*“

Po n sledn m úpadku p ravn  preciznosti, kterou datujeme jako dobu po  mrті císaře Justiniana I. a kterou nazýváme jako „*vulgarizaci p r va*.“ Dochází k tomu, že se veškeré odkaz antiky, tvořen  nejen j iř zmíněnými p ravn mi sbírkami, ocitá před nelehkou otázkou. Ta tkví v tom, že postupn  není vcelku jasn ,

---

²² KINCL, Jaromír, Valentin URFUS a Michal SKREJPEK. *Ř msk  p r vo*. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 42

²³ BARTOSEK, Milan, Michal SKREJPEK a Oleg MAN. *Encyklopedie římského p r va*. Praha: Academia, 1994. s. 92-93

²⁴ K tomuto fundamentálnímu dílu je nutné zm nit, že byla t hoř roku vydána jak si, můžeme říci učebnice, nebo chcete-li p ru ka, pod názvem „*Institutiones seu Elementa*“, kter  měla za cíl, zjednoduřit orientaci a přehlednost v j iř tak složit m a rozs hl m d le.

²⁵ KINCL, Jaromír, Valentin URFUS a Michal SKREJPEK. *Ř msk  p r vo*. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 49

²⁶ FALADA, David. *Recepce římského p r va*. 2016. s. 54-65

jakým způsobem bude zachována kontinuita vzdělávání a samotného učení již tak vyspělého dokonalého studia a právní vědy. A protože tento problém v zásadě souvisel s úpadkem státní moci, není jistě tak překvapující, odkud přišla ona nedocenitelná naděje.²⁷ V této době to byla totiž katolická církev, která nebyla tímto úpadkem natolik poznamenána a mohla se tak chopit snahy o zachování již tak dokonalé kultury.²⁸

Církvi z tohoto období nevděčíme jen za „pouhou“ snahu o zachování antického odkazu. Ale především za vyvinutí znamenitého učebního cyklu sedmi svobodných umění, tzv. „*artes liberales*.“ Skládající se z aritmetiky, geometrie, astronomie, hudby, gramatiky, dialektiky a rétoriky.²⁹

Námi poslední tři zmíněné umění však byly pokládány za ty nejdůležitější, dokonce můžeme říci, že spolu vytvářely speciální nadřazenou skupinu, zvanou „*tria volumina*“. Do které tedy patřila gramatika neboli schopnost správného vyjadřování. Dialektika, po jejímž ovládnutí disponoval jedinec schopností úvahy. A na závěr pak rétorika, která vycházela z dialektiky a zároveň ji rozvíjela prostřednictvím uceleného výkladu již vzniklých úvah.³⁰ A kdybychom měli uvést pro jurisprudenci nejvýznamnější umění, byla by jím právě naposledy zmíněná rétorika. Její význam popisuje i tehdejší současník, svatý Isidor ze Sevilly (†636), jenž ve svém díle *Etymologie*, vystihuje vedle ostatních umění rétoriku takto: „...*Rhetorica est ratio dicendi, iuris peritorum scientia, quam oratores squuntur. Hac, ut quidem ait, 'sicut ferrum ueneno, sententia armatur eloquio...*“³¹

Z výše uvedeného již víme, jakým způsobem se zajistilo uchování této části antického dědictví, avšak doposud jsme si nevymezili místa, ve kterých k tomuto učení sedmi svobodných umění docházelo. Řeč je o dvou typech předchůdců dnešních univerzit. A to o školách při biskupských sídlech a o školách klášterních.³² Můžeme mluvit o tom, že se v této době staví místní představitelé církve do jakési pozice „*přirozeného vůdce raně středověkých obyvatel*“, jelikož tehdejší společnost

²⁷ LE GOFF, Jacques, Jean-Claude SCHMITT a Lada BOSÁKOVÁ *Encyklopedie středověku*. Praha: Vyšehrad, 2002. s. 822

²⁸ FALADA, David. *Recepce římského práva*. 2016. s. 68-69

²⁹ Tamtéž, s. 68

³⁰ DAWSON, Christopher, Miroslav KRATOCHVÍL a Zdenek STEJSKAL. *Zrození Evropy: Úvod do dějin evropské jednoty*. Praha: Vyšehrad, 1994. s. 57

³¹ „...*Rétorika je umění, které ovládají znalci práva a její vědou se řídí řečníci. Tímto získávají jejich věty výzbroj jako ostré železo...*“ ; srov. LORENZANAE F., *S. Isidori, Opera omnia et aucta recensente Faustino Arevalo*, 1798. s.110

³² LE GOFF, Jacques, Jean-Claude SCHMITT a Lada BOSÁKOVÁ *Encyklopedie středověku*. Praha: Vyšehrad, 2002. s. 822

a především křesťané věřili, že odkaz antiky přežije, přežije-li církev.³³ Jako příklad můžeme zmínit svatého Benedikta, který v roce 529 založil klášterní školu v jižním Laziu pod názvem Monte Cassino. Nebo vysokého královského úředníka Cassiodora, který dvacet let poté založil katedrální školu Vivarium v italské Kalábrii.³⁴

Avšak k eminentnímu rozvoji a kvalitativnímu rozšíření studia na těchto školách, dochází až roku 972. Právě v této době působil na katedrální škole v Remeši Gerberth z Aurillacu, dnes spíše známý jako papež Silvestr II.³⁵ Ten byl klíčovou osobou pro další rozvoj veškerého středověkého studia a pro svoje výkladové pomůcky bývá někdy označován za tzv. „clockmakera“ neboli prvního konstruktéra hodin.³⁶ Z tohoto období zmiňme na závěr jeho nejznámějšího žáka, Fulberth ze Chartes (†1029), jenž byl mimořádným znalcem všech sedmi svobodných umění, a který v roce 990, založil katedrální školu, kterou i sám vedl.³⁷ Avšak nebyli to jen slavní a významní učenci, kteří ovlivnili vývoj studia před univerzitami. Velkou měrou zde také působil vliv moci světské. Kupříkladu z reformní činnosti již zmíněného Karla Velikého nakonec vyplynula třístupňová stupnice vzdělávání. To a mnohé další, nakonec vedlo k rozložení určitých typů škol ve světě a k jejich specializaci.³⁸

Ony nejvýznamnější školy bychom v tomto období nehledali na těžko přístupných místech, avšak ve velkých městech. Může za to postupná výrazná sociální změna mezi jedenáctým a dvanáctým stoletím. V této době totiž není vzdělanost a kultura jen výlučně mnišská, a taktéž kulturní a významná centra již nejsou situována kdesi v horách, nýbrž v místech velkých měst.³⁹ V těch poté vznikaly úplně nové instituce, které neměly ve své podstatě základ v antice, a které se udržely až do dnešních dob. Řeč je o slavných univerzitách.⁴⁰

---

³³ DAWSON, Christopher, Miroslav KRATOCHVÍL a Zdenek STEJSKAL. *Zrození Evropy: Úvod do dějin evropské jednoty*. Praha: Vyšehrad, 1994. s. 91

³⁴ FALADA, David. *Recepce římského práva*. 2016. s. 68-70

³⁵ SPUNAR, Pavel. *Kultura středověku*. Praha: Academia, 1995. s. 42

³⁶ OTISK, Marek. *Gerberth of Aurillac (Poppe Sylve. II.) as clockmaker*. [online] [cit. 1. 03.2022]. Dostupné:

https://www.resea.net/publication/344104941_Gerbert_of_Aurillac_Pope_Sylvester_II

³⁷ LE GOFF, Jacques, Jean-Claude SCHMITT a Lada BOSÁKOVÁ *Encyklopedie středověku*. Praha: Vyšehrad, 2002. s. 267

³⁸ Tamtéž, s. 822

³⁹ OTTO, Jan. *Ottův slovník naučný, illus. encyklopaedie obecných vědomostí*. 1893. s. 188

⁴⁰ SPUNAR, Pavel. *Kultura středověku*. Praha: Academia, 1995. s. 42-50

Renesance 12. století a první evropské univerzity

Postupným popisem udržení a rozvíjení antického odkazu jsme se dostali do doby, která bývá nazývána jako tzv. renesance 12. století, nebo chcete-li, jako středověká renesance.⁴¹ Význam tohoto slova se nám jistě pojí s uměleckým a duševním hnutím evropských národů, v době mezi čtrnáctým a patnáctým stoletím. Avšak onen pojem má širšího užití, které pochází z latinského slova „*renasci*“, volně přeloženo jako „*znovu se narodit*“,“⁴² nebo také jako tzv. „*znovuzrození*.“ A právě takto bychom měli chápat ono stoleté období mezi koncem jedenáctého století do dobytí Konstantinopole v roce 1204.

Bylo by tedy nerozumné spojovat tuto dobu s již zažitým pejorativním náhledem na středověk. Nejedná se zde o tak hojně užívané období temna⁴³, ani o jakési čekání na renesanci století čtrnáctého, jako spíše o první znovuzrození antického vědění ve všech myslitelných oborech. Mohli bychom uvést mnoho historiků, kteří se tímto obdobím zabývali, avšak jako první s touto myšlenkou přišel profesor historie Charles Homer Haskins v roce 1927. V tomto roce vydává knihu s názvem „*The Renaissance of the Twelfth Century*“, která se krátce poté stává absolutním bestsellerem a jakýmsi základem pro mnoho následovníků.⁴⁴

Právě zmíněná proměna je v díle stručně popsána takto: „*It starts with only the bare outlines of the seven liberal arts and ends in possession of the Roman and canon law.*“ Z čehož jasně vyplývá, že na počátku mělo právo jen holé obrysy v podobě již zmíněných sedmi svobodných umění a ve vrcholné fázi, tedy s příchodem prvních evropských univerzit doznala tato věda v podobě kanonického a římského práva nezměrné progresu.⁴⁵

Vedle výše zmíněných, nově rozvíjejících se vědních oborů se renesance dvanáctého století vyznačuje mnohem slavnějším a významnějším přínosem.

---

⁴¹ HASKINS, Charles Homer. *The renaissance of the twelfth century*. Cambridge, Massachusetts, and London, England: Harvard University Press, 1971. s. 30-31

⁴² OTTO, Jan. Ottův slovník naučný: encyklopaedie obecných vědomostí, V Praze 1893, s. 544

⁴³ Základ tohoto označení pramení z mnoha faktů. Jedním z nich je značná absence jakýchkoli dochovaných památek z doby mezi šestým a devátým stoletím. Ona skutečnost nakonec vedla k tomu, že je na toto období mnohdy nahlíženo s despektem, nebo nebývá vůbec reflektováno. Kupříkladu německý pseudohistorik, Illig Heribert, pokládá část středověku, přesněji pak dobu mezi rokem 614 a 911, za absolutně vymyšlenou a její existenci ve svých dílech popírá.

⁴⁴ HASKINS, Charles Homer. *The renaissance of the twelfth century*. Cambridge, Massachusetts, and London, England: Harvard University Press, 1971. s. 30-31

⁴⁵ Tamtéž, s. 6-7

Hovoříme-li o tomto období, můžeme jej také trefně nazvat obdobím „školské revoluce.“ A to právě proto, že zde dochází k obrovské transformaci školského systému a vztahu mezi studentem a vyučujícím. Ve velmi příznivých podmínkách⁴⁶ postupně dochází k tomu, že si vyučující (převážně klerikové), začínají vytvářet svoje vlastní „školy“, kde vyučují spíše specializovanou materii, která není závislá na studijním systému církve. A aby toto bylo vůbec možné, musel se mezi žákem a vyučujícím vytvořit dosud nevídaný vztah založený na vyučování za peníze, které v případě zájmu platili studenti učitelům za možnost účasti na těchto přednáškách.⁴⁷

Změnilo se tak postavení vyučujícího, ale především žáka. Ten již není v útlém věku odevzdán do nějakého biskupského sídla, nebo kláštera a neřídí se latinským heslem benediktýnů „*ora et labora*,“⁴⁸ Avšak namísto mladého hochy, zde stojí dospělý, vyzrálý jedinec, který ze svého vlastního rozhodnutí přichází na tato místa ve snaze učit se od věhlasných vyučujících. Jejich vyspělost a nové postavení také vedlo k proměnám kritiky. Postupně dochází k tomu, že již to nejsou sami vyučující, kteří si dovolili kritizovat své kolegy, ale právě především studenti, jejichž, ať již pozitivní či negativní kritika mnohdy ovlivnila reputaci učitele.⁴⁹

Ve vývoji nových vědních oborů hrála velkou roli dialektika, jejíž užití bylo do té doby jen velmi omezené a u některých druhů studia takřka nemyslitelné. Zmiňme kupříkladu slavného učitele Abelárda, který jako první neváhal užít možnosti dialektiky při zkoumání Písma svatého, nebo kupříkladu Berengara z Tours, který se z důvodu užívání tohoto postupu dostal do sporu s Lanfrancem z Bec a vlastně celou školou dosavadních konzervativců. Berengarovo hájení užití dialektiky se k nám dostává v anglickém překladu a zní následovně: „*It is the part of courage to have recourse to dialectic in all things, for recourse to dialectic is recourse to reason, and he who does not avail himself of reason abandons his chief honor, since by virtue of reason he was made in the image of God.*“⁵⁰ Co možná nejpřesnější překlad zní poté takto: „*Je to součástí odvahy, uchýlit se ve všem k dialektice, avšak uchýlení se k dialektice je uchýlení se k rozumu,*

---

⁴⁶ Příznivé podmínky byly na počátku 12. století způsobeny hospodářským rozmachem, rozvojem měst anebo reformu světské a církevní moci.

⁴⁷ LE GOFF, Jacques, Jean-Claude SCHMITT a Lada BOSÁKOVÁ *Encyklopedie středověku*. Praha: Vyšehrad, 2002. s. 822-833

⁴⁸ Ustálený překlad zní: „*modli se a pracuj*“

⁴⁹ LE GOFF, Jacques, Jean-Claude SCHMITT a Lada BOSÁKOVÁ *Encyklopedie středověku*. Praha: Vyšehrad, 2002. s. 822-824

⁵⁰ HASKINS, Charles Homer. *The renaissance of the twelfth century*. Cambridge, Massachusetts, and London, England: Harvard University Press, 1971. s. 27

a kdo nevyužívá rozumu, opouští svou hlavní a jedinou cest, protože díky rozumu byl stvořen svět k Božímu obrazu.“

Na základě působení dialektiky začaly vznikat nové dosud nevídané vědní disciplíny, jako kupříkladu filozofie, lékařství a konečně pak právo.⁵¹ Ty se postupně udržely na nejznámějších a nejstabilnějších studijních místech té doby. Hovoříme zde o institucích, které známe pod názvem univerzity.⁵² A není to jen důvodem našeho zaměření, co nás vede k tomu, že další odstavce budou patřit znovuobjevení, nebo chcete-li užít vžitý, leč nepřesný název: recepci římského práva ve středověku. Ale i skutečnost, že vědní obor právo je v této době vskutku korunou a velmi vyhledávanou vědní disciplínou, které se dostalo obrovského uznání a jejíž obsah byl zkoumán s patřičnou akribií.

3.1 Boloňská univerzita

Jako úplný počátek znovuobjevení římského práva ve středověku je zmiňován Irnerius, co by „*lucerna iuris*“ - tedy světlo, které prozářilo dosavadní temnotu nevědomosti. Avšak i přesto, že bývá legendární Irnerius spojován s počátkem tak slavné doby, je nutné si uvědomit, že zde již byly nastoleny první základy, na něž Irnerius v leccem navázal. Míjíme zde školu v Pavii, která bývá oprávněně pokládána za jakéhosi předchůdce slavné Boloni. Před koncem 11. století, byla dokonce Pavia jediným a výlučným střediskem, kde sdíleli své učení tzv. „*iudex et notarius*“ - dnes bychom toto označení mohli s jistou opatrností přirovnat k notářskému povolání. Právě jejich činnost bývá i přes nedostatek dochovaných zdrojů spojována s prvním, byť nedokonalým prohlubováním studia římského práva.⁵³

Další neopomenutelný odkaz po sobě zanechal samotný předchůdce Irneria, legis doctor Pepo⁵⁴, který mnohy nebývá s touto epochou zmiňován vůbec.

---

⁵¹ Intelektuální centrum, na jehož půdě se rozvíjela filozofie, byla známá univerzita v Paříži (1160). Lékařství doznalo největšího zájmu v Salernu, jehož základy sahají až do jedenáctého století. A pro nás nejdůležitější vědní obor, právo, bylo nejvíce rozvíjeno na věhlasné, nejstarší evropské univerzitě v Boloni (1088) a později na její mladší „*sestře*“ Padavě.(1222); srov. POLC, Jaroslav. Svätý Jan Nepomucký. Praha: Zvon, 1993. s. 101

⁵² LE GOFF, Jacques, Jean-Claude SCHMITT a Lada BOSÁKOVÁ *Encyklopedie středověku*. Praha: Vyšehrad, 2002. s. 822-833

⁵³ MENZINGR, Sara, Roma 2016, Le professioni legali nel Medioevo: verso una circolarità della cultura giuridica europea, *Rivista Internazionale di diritto comune* (27), s. 227-232

⁵⁴ DENIFLE, Heinrich. *Die Universitäten des Mittelalters bis 1400*. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung. 1885. s 44-45

A přesto mu jeho následovníci vděčí v mnohém. Zmiňme kupříkladu zajímavý názor pařížského teologa Radulfuse Nigera, který jako úplný prvopočátek vnímá Pepa a Irneria jen jako nadhodnoceného následovníka.⁵⁵

Výše uvedený poznatek by nás však neměl přivádět k myšlence, že bychom na Irneria měli nahlížet s despektem, a ba dokonce brali jeho odkaz jen jako nějaký negativní projev heroizace. Irneriovi totiž bezesporu patří velké uznání a pro novodobou právní vědu byla jeho postava velkým přínosem. Zmiňme kupříkladu jeho nespornou, záznamy podloženou činnost v okruhu vlivných osob, nebo jeho intenzivní vědeckou práci, ze které později vzešlo ucelené zkompletování výše zmíněných justiniánských Digest.⁵⁶ Ty Irnerius rozdělil do tří svazků, do tzv. Digestum Vetus, Digestum Novum a Infortiatum.⁵⁷

Digestum Vetus (neboli stará Digesta) se skládaly z knih 1 až 24 a dvou titulů. Digestum Novum (neboli Digesta nová)⁵⁸ v sobě obsahovala knihu 39 až 50.⁵⁹ A konečně Infortiatum, které tvořily jakýsi dosud nenalezený střed, tedy knihu 24 titul třetí až knihu 38, po jehož nalezení Irnerius předstoupil před svoje žáky se slavnou větou „*ius nostrum infortiatum est*“ – přeložme jako: „*naše právo je kompletní.*“⁶⁰

Ať již spojujeme počátek znovuobjevení římského práva s osobou Irneria, nebo s jeho předchůdcem, jedno je jisté. Po jejich působení přichází něco, co do té doby nemělo obdoby. V severní části Itálie se začíná rodit dosud nevídaná věda, jejíž obsah i způsob výuky doposud středověká společnost neznala. Avšak ono studium nebylo determinováno jen osobami, které zde působily. Přeci jen v případě, že by zde nebyly příhodné podmínky, žádná instituce by v takovém místě nevznikla.

---

⁵⁵ HISTORIA ET INTERPRETATIO DIGESTORUM SEU PANDECTARUM (KONFERENCE), Mach, Peter et al., eds. *Historia et interpretatio Digestorum seu Pandectarum: zborník z 18. konferencie právných romanistov Slovenskej republiky a Českej republiky, uskutočnenej v dňoch 27. - 28. mája 2016 na Právnickej fakultě Trnavskej univerzity v Trnave*. 2016. s. 53-57

⁵⁶ Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právnícký*. 2014. s. 94

⁵⁷ Později byly svazky Digest doplněny o čtvrtou část, o tzv. Codex, který obsahoval první avšak rozsáhlou část Justiniánova kodexu, a to knihy 1 až 9. Poté byl k této části připojen tzv. Volumen Parvum, který bychom mohli přeložit jako „Malý svazek“; BOHÁČEK, Miroslav. Přípomínky k popisu legistických a kanonistických rukopisů. *Vědecko-teoretický sborník*. 1957. s. 16

⁵⁸ SKŘEJPEK, Michal. *Latinsko-český slovníček římského práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. s. 61

⁵⁹ FALADA, David. *Recepce římského práva*. 2016. s. 90-93

⁶⁰ BARTOSEK, Milan, Michal SKŘEJPEK a Oleg MAN. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Academia, 1994. s. 92-94

Město Boloňa leží strategicky velmi výhodně, její poloha tvoří pomyslný střed severoitalské oblasti a její vzdálenost od moře je ze západu i z východu takřka stejná. Její umístění jí tak činí velmi dostupnou z mnoha směrů. Do města se tak poměrně snadno dostávali nejen studenti z celé Itálie, ale i studenti ze zahraničí, kteří mohli volit některý z nabízených průmysků.⁶¹

Příliv všech křesťanských *scholárů* byl tak již od první poloviny 12. století vskutku nevídaný.⁶² Zmiňme kupříkladu dochovaný zápis slavného glosátora Azza, který byl jedním z nejlepších žáků Johanneše Bassiana. Ten ve svých spisech uvádí, že musel své přednášky konat mimo uzavřené prostory Boloňské univerzity, přesněji pak zmiňuje otevřená prostranství komplexu San Stefano, kde jeho hlas podle záznamů poslouchalo přes deset tisíc studentů.⁶³ Tento údaj je však chybou vzniklou záměrně ve snaze ještě více umocnit věhlas již tak slavné univerzity, anebo nedopatřením, k jehož vzniku se přikláníme spíše, a to chybou vzniklou v pozdější době při následném opisování. Skutečný počet, o kterém autor psal je tedy číslo o nulu menší, a to tisíc.

I tento počet je však pro, byť velké město, jakým Boloňa bez pochyby v této době byla, velmi velkým nárůstem.⁶⁴ Na základě právě zmíněného nám tedy vyvstává další praktická otázka, kterou je samotné stravování nově příchozích studentů, se kterými nebylo doposud počítáno. Avšak i v tomto ohledu měla Boloňa svůj potenciál v podobě četných protékajících řek s pitnou vodou (jako byly kupříkladu Savena, Aposa, nebo Reno)⁶⁵ a nedaleké pádské nížiny, ze které bylo pro její úrodnou půdu možno vyprodukovat značné množství potravy.⁶⁶ Město tedy bylo na vysoké počty nově příchozích studentů mimořádně připraveno. Avšak ona připravenost a potenciál místa by jistě nestačily, nebýt toho, že pro značnou část obyvatel byla jejich přítomnost zajímavým finančním přínosem. Studenti totiž

---

⁶¹ Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právníký*. 2014. s. 37-41

⁶² BOHÁČEK, Miroslav. Přípomínky k popisu legistických a kanonistických rukopisů. *Vědecko-teoretický sborník*. 1957. s. 10-12

⁶³ LONGMAN, BROWN, GREEN, AND LONGMANS, PATERNOSTER-ROW. *Biographical dictionary*. vol. IV. London : Society for diffusion of useful knowledge, 1844. NYPL RESEARCH LIBRARIES: 33433 08254260. s. 94-97

⁶⁴ ŽIJEME V NEJLEPŠÍM Z MOZNÝCH PRÁVNÍCH SVETU?, Cvrček, František a Helena JERMANOVÁ, eds. *Metamorfózy práva ve střední Evropě IV: Žijeme v nejlepším z možných právních světů? : sborník příspěvků ze stejnojmenné mezinárodní konference pořádané právníkou fakultou ZCU v Plzni ve dnech: 1. - 3. října 2014 ve Znojme*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014.

⁶⁵ Corporation, Travel izi. Bologna in the Middle Ages. *Audio tour Bologna*. [the storytelling platform] Sharjah : i Travel, 2011. [online] [cit. 5. 03. 2022] <https://www.izi.travel/en/cf31-bologna/en#db159e20-cea-40eb-a149-b0987f842a5a> s. 369

⁶⁶ Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právníký*. 2014. s. 58-59

museli někde bydlet a ať již šlo o zámožného jedince, či prostého studenta, na jehož studium musela mnohdy šetřit celá rodina, jedno měli společně- ubytovávali se za peníze u obyvatel Boloni, kteří z tohoto kontraktu získávali nemalé peníze.⁶⁷

Boloňa tak od první poloviny 12. století procházela něčím doposud nevídaným. Zvyšoval se počet obyvatel, lidé nacházeli nový zdroj příjmu a v samotném srdci města se díky příznivým podmínkám a především pak díky slavným učitelům začala rodit jedinečná instituce, která toto místo zapsala do dějin.

3.1.1 Život a studium prvních studentů

Studenti se počátkem této epochy ocitají ve zcela jiném prostředí a musí se učit novému způsobu života. Mnoho z nich pocházelo z menších měst, či dokonce z nějakých vesnic, a proto si musíme uvědomit, že pro tuto část studentů nebyla ona změna po několik let studia ničím jednoduchým.⁶⁸ Samotný život studentů nebyl spjat jen se studiem a přípravou na něj. Byly zde i mimoškolní aktivity jako byly různé krčmy, půjčky u rychtářů, mnohdy hazard či dokonce nějaké „*uličky lásky*.“ O tomto vedlejším a ne zcela kýženém jevu se zmiňuje jeden významný kazatel, Petrus Cellensis (†1183). Ten na počátku vzniku univerzit píše o univerzitě v Paříži, avšak jeho komentář v jednom ze slavných dopisů z Chartularia nám může poskytnout obdobný pohled na život a možné neřesti studentů všech větších vzdělávacích center: „*O Parisius, quam idonea es ad capiendas et decipiendas animas! In te retiacula vitorum, in te malorum decipula, in te sagitta inferni transfigit insipientium coroda.*“⁶⁹ Z jeho kritiky je tedy patrné, že velká univerzitní města, jako byla Paříž, a právě i ona Boloňa, autor chápe jako: „*Místo lapání a klamání duší. Síť velkých neřestí a zla, která pekelným šípem zasáhne duše nevinných bláznů*“. Je však nutné zmínit, že i přes názory velkých kazatelů a mínění tehdejší společnosti, zůstávali studenti mladými, rozumnými intelektuály, kteří primárně přicházeli do Boloni z důvodu získání mimořádného vzdělání, se kterým bylo spojeno mnoho jiných starostí, než na které upozorňovali mravokárci.

⁶⁷ Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právníký*. 2014. s s. 38

⁶⁸ Tamtéž, s. 35-37

⁶⁹ GILSON, Itienne a James G COLBERT. *Studies in medieval philosoph* [online]. 2019 [cit. 1. 03. 2022]. Dostupné z: [https://go.openathens.netredirector/umonctonsb%2Fumoncton-ebook8 action%3FdocID%3D6211408](https://go.openathens.netredirector/umonctonsb%2Fumoncton-ebook8%20action%3FdocID%3D6211408)

Krátce po jejich příchodu, musel každý student navázat hned tři, pro jeho studium a přítomnost ve městě velmi důležité vztahy.⁷⁰ Prvním z nich bylo nezbytné ubytování ve městě, které si student zařizoval krátce po svém příjezdu a které bylo determinováno jeho finančními možnostmi. Dále zde máme výsostně důležitý vztah se samotným učitelem, který student uzavíral pomocí tzv. „(*stipendia*) *collecta pro sapientia*.“ Tedy na penězích závislou dohodou mezi ním a magistrem (učitelem). Tento vztah byl pro studenta velmi zásadním, jelikož v případě neplacení povinného „*poplatku/sbírky za moudrost*“ nemusel být takto neplatící jedinec vůbec připuštěn na přednášky magistra.⁷¹

Dále zde byla tzv. „*collecta*“ vybírána majiteli objektu, ve kterém k takovýmto přednáškám docházelo. Tento vztah byl ve většině případů zcela nezávislý na vztahu s magistrem a student si jej zařizoval sám. Dalším, pro mnohé jistě překvapujícím zpoplatněním bylo samotné místo v aule. Jeho cena byla přímo úměrná vzdálenosti od vyučujícího. Tedy první řady platily více, nežli ty vzdálenější. Poslední řady, ve kterých mnohdy chyběly lavice, a studenti zde museli po čas celé výuky stát, byly z celého uspořádání těmi nejlevnějšími. O tomto uspořádání si můžeme udělat vcelku přesný obraz, a to z toho důvodu, že se nám v poměrně dobrém stavu zachovaly vyobrazení „*zasedacího pořádku*“ v podobě různých pergamenových maleb, reliéfů či jiného středověkého umění.⁷²

Zmíňme kupříkladu fragment z hrobky slavného papežského vikáře, glosátora a jednoho z nejslavnějších profesorů 14. století. Je jím Giovanni da Legnano (†1383) na jehož hrobce můžeme najít Pierpaolovo a Jacobellovo vyobrazení Legnanových studentů.⁷³ První řada je zaplněna zámožnějšími posluchači, a v řadách za nimi můžeme vidět prostší kolegy, kteří již musejí onen výklad poslouchat vestoje. Tento fragment bychom mohli najít zavěšený vedle dalších částí hrobky na zdi musea Civico Medievale v Boloni.⁷⁴

---

⁷⁰ BELLOMO, Manlio. *The common legal past of Europe, 1000-1800*. Washington, D. C.: Catholic University of America Press, 1995. s. 118-119

⁷¹ WALLENFELDT, JEFF and The Editors of Encyclopedia. University of Bologna. Law document. United States : Encyclopedia Britannica, 2019. [cit. 9. 03. 2022]. [online] Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/University-of-Bologna>

⁷² BELLOMO, Manlio. *The common legal past of Europe, 1000-1800*. Washington, D. C.: Catholic University of America Press, 1995. s. 112-115

⁷³ PIO, Berardo. *Giovanni da Legnano: un intellettuale nell'Europa del Trecento*. Bologna: Bononia University Press, 2018.

⁷⁴ Fotografie díla i jeho umístění můžeme vyhledat v podobě obrazového snímku, na stránkách Web Gallery Art, pod odkazem [online] [cit. 9. 03. 2022] https://www.wga.hu/html_m/d/dalle_ma/legnano1.html

Konečně pak poslední vztah, byl s ostatními studenty. Ti na základě této sdružující sounáležitosti vytvářeli různá uskupení. Nejdůležitější byl vztah zvaný „*comitiva*“⁷⁵, ten překládejme opravdu neohrabaně jako „*doprovod*“, jednalo se totiž o jakýsi doprovod magistra. Členové tohoto doprovodu si mezi sebou pomáhali a byli si v mnoha věcech oporou. Zmiňme kupříkladu pomoc s ubytováním, při hledání a vypůjčení správné knihy, či velice důležitou následnou váhu jejich hlasu při jednání s magistrem.⁷⁶

Další seskupení studentů, které se vyvinulo z předešlých menších skupin, které jsme mohli vidět na začátku 11. století, bylo podle jejich národnosti a podle jejich jazyka, kterým v běžné řeči hovořili. Jistě pro nás nebude překvapením, že tito studenti k sobě měli blíže a mohli si v lecčem více pomoci. Postupem času se zde vytvořily řekněme dvě velké masivní nadskupiny, kdy jedna z nich sdružovala všechny studenty apeninského poloostrova tzv. sdružení „*Citramontani*“ a ta druhá, které se říkalo „*Ultramontani*“⁷⁷ neboli „*zaalpská*“ sdružovala všechny studenty, kteří nepocházeli z oblasti Itálie.⁷⁸

Tyto národy postupem času nastavily statuta, která přetrvala i po mírném úpadku věhlasu Boloňské univerzity a přesunula se do nově vznikající konkurence.⁷⁹ Statuta, o kterých hovoříme, jsou přesně stanovena organizační pravidla univerzity, která jsou zastřešena osobou rektora. Ten byl oproti dnešní podobě vybírán studenty, a to dokonce z řad studentů. A protože zde byly dva „*národy*“, byli zde i dva rektori, kteří zastupovali své sdružené kolegy.⁸⁰ Zde mírně předběhněme a uveďme si krátkou poznámku o Janu z Pomuku, později svatořečeného jako Jana Nepomuckého, který se stal během svých studií na konkurenční, avšak neméně vážené univerzitě v Padavě, rektorem pro zaalpskou část studentů.⁸¹

---

⁷⁵ BELLOMO, Manlio. *The common legal past of Europe, 1000-1800*. Washington, D. C.: Catholic University of America Press, 1995. s. 118

⁷⁶ Tamtéž, s. 118-120

⁷⁷ TADRA, Ferdinand. *Kulturní styky Čech s cizinou až do válek husitských*. V Praze: Nákladem jubilejního fondu Král. České Společnosti Nauk, 1897. s. 255

⁷⁸ BELLOMO, Manlio. *The common legal past of Europe, 1000-1800*. Washington, D.C: Catholic University of America Press, 1995. s. 118-119

⁷⁹ POLC, Jaroslav. *Svatý Jan Nepomucký*. Praha: Zvon, 1993. s. 100-116

⁸⁰ BELLOMO, Manlio. *The common legal past of Europe, 1000-1800*. Washington, D.C: Catholic University of America Press, 1995. s. 118-122

⁸¹ POLC, Jaroslav. *Svatý Jan Nepomucký*. Praha: Zvon, 1993. s. 107

3.1.2 Život a působení prvních univerzitních učitelů

Výše jsme si vymezili důvody, díky kterým se rozvinulo slavné učení Boloňské univerzity. Zmínili jsme přitom předpoklady tohoto místa a následný život a studium prvních studentů, kteří o toto učení projevili zájem, a kteří leckdy obětovali a podřídili mnohé, jen proto, aby se sem dostali a mohli zde studovat.

Mohlo by se tak zdát, že onen počátek je spojován jen s místem a následným zájmem studentů o toto, v té době velmi atraktivní učení. Avšak takovéto smýšlení by bylo velmi omezené a vymezení jen těchto faktorů by bylo zavádějící. Velkou zásluhu, a můžeme bez nadsázky říci, tu největší, zde mají samotné osoby, které svým působením učinili z města to, čím po celá staletí bylo, a tím, o čemž se po ještě delší dobu tradovaly legendy.⁸² Svojí vědeckou a do té doby neznámou metodou studia, při které byl kladen velký důraz na názor a domněnky jeho i samotné studenta, z Boloni vytvořili centrum veškeré pokročilé vzdělanosti.⁸³

Na středověké studium a obecně na mínění tehdejších studentů je dnes nahlíženo jako na něco, co bylo velmi striktně kontrolováno dobou, která ani v nejmenším nedávala prostor ke svobodě slova. Opak je však pravdou a ne všechny oblasti středověku byly tak silně ohraničeny možnostmi vyjadřování a zastávání názorů, a ne všechny výstupy či argumenty bezprostředně končily na předem připravené hranici. Profesori a jejich studenti přináležející k akademické půdě měli v tomto směru oproti ostatním nedocenitelnou výjimku. Mohli se bavit, a upozorníme, že se mnohdy bavili o otázkách, které přednesl vyučující a které by jindy byly vyhodnoceny jako bludy a jejich vyslovitelné jako kacíři.

Na základě jejich předkládaných otázek, stylů výuky, a můžeme říci i z důvodu jejich specializace, se zde postupně okolo profesorů vytvářely skupiny studentů. Velikost takové skupiny záležela na oblíbenosti a odbornosti učitele. Slavnější měli okolo sebe velké skupiny studentů, kteří mnohdy přecházeli od méně úspěšných. Takovýto úspěch byl životním posláním a kýženým cílem každého přednášejícího.⁸⁴ Počty jejich studentů byly velkým finančním přínosem, o kterém jsme se zmínili výše. Avšak pro mnohé nebylo cílem bohatství či životní luxus,

---

⁸² DENIFLE, Heinrich. *Die Universitäten des Mittelalters bis 1400*. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung. 1885. s 50-56

⁸³ Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právníký*. 2014. s.. 37-41

⁸⁴ DENIFLE, Heinrich. *Die Universitäten des Mittelalters bis 1400*. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung. 1885. s 44-48

který jim peníze od studentů nezřídka zajistily. Mnohem větší váhu pro ně měl samotný věhlas a sláva. Ti nejlepší z nich byli povoláváni k velkým případům a za jejich poradenství platil nejednou i samotný panovník.⁸⁵

Mezi univerzitními učiteli tak vznikla velká rivalita, která je mnohdy přiměla k tomu, aby na sobě ještě více pracovali a snažili se tak od ostatních odlišit. Samotným hodnotitelem jejich odbornosti a jejich věhlasu byli, jak již jsme zmínili právě studenti, kteří si posléze vybírali na které hodiny a na kterého profesora budou docházet a kterého budou finančně podporovat. V souvislosti s onou rivalitou si uveďme příkladnou citaci z této doby, která se k nám dochovala v anglickém překladu. Jedná se o výrok slavného glosátora třetí generace, Placentina (†1192). Placentinus byl velmi slavný již za jeho života a i on sám to o sobě tvrdil, ve spojitosti s námi zmíněnou konkurencí ostatních profesorů řekl: "*There in the citadel (in castello) for two years I expounded the laws to students; I brought the other teachers to the threshold of envy; I emptied their benches of students. The hidden places of the law I laid open, I reconciled the conflicts of enactments, I unlocked the secrets most potently.*"

Z tohoto anglického překladu pak přeložme jako: „ *Támhle, v citadele (castello) jsem po dva roky vysvětloval studentům zákony a přivedl jsem ostatní učitele na práh závidi, jelikož jsem jejich jindy plné lavice studentů vyprázdnil. Otevřel jsem skrytá místa zákona, rozluštil sporné části právních předpisů a doposud nevyřešená tajemství odhalil nejmocněji.*“⁸⁶

3.2 Další významné univerzity té doby

Je jasné, že před univerzitou, kterou jsme si právě vymezili, tedy před univerzitou v Boloni, zde existovaly jisté první školy, které se rovněž snažily být velkým centrem vzdělanosti.⁸⁷ Žádné z nich se to však do časů Boloňské univerzity nepodařilo. A právě když jsme již zmínili časy Boloňské univerzity, uveďme si

---

⁸⁵ BELLOMO, Manlio. *The common legal past of Europe, 1000-1800*. Washington, D. C.: Catholic University of America Press, 1995. s. 128-130

⁸⁶ TAYLOR, Henry Osborn: *The Mediaeval Mind. Volume I*. 1949. s. 262

⁸⁷ Henrich Denifle ve své knize *Die Universitäten des Mittelalters bis 1400* zmiňuje Odofreda⁸⁷, který píše o námi již zmíněném, avšak velmi málo známém učiteli Pepo, který působil ještě před údajným a posléze datovaným založením Boloňské univerzity (1088).; srov. -DENIFLE, Heinrich. *Die Universitäten des Mittelalters bis 1400*. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung. 1885. s. 44-45

vedle toho alespoň stručně nějaké další centra, která vznikla v té době a která jsou pokládána za novodobý primát vzdělanosti.⁸⁸

S ohledem na naše zaměření se nám nejvíce nabízí škola v Paříži, o které, byť se nejedná o školu s právem spojenou, bychom si měli uvést alespoň nějaké základní informace, a to již jen z toho důvodu, že na ní bylo několikrát odkazováno⁸⁹, a také proto, že bychom snadno našli četné množství organizačních znaků, které měla sama Boloňa a dále pak také proto, že mnoho juristů rozvíjelo své vzdělání jak v Boloni tak právě v Paříži.

„*Universitas magistrorum et scholarium Parisenisium*“⁹⁰, tak byla nazývána slavná univerzita v Paříži, která byla krátce po svém vzniku, tedy v počátcích 13. století uznána papežem a na které se již od samého počátku začalo rozvíjet kritické myšlení v podobě postupně se ucelujících nově vznikajících fakult. Stejně jako v Boloni, i zde pramenily počátky studia v menších kruzích okolo vyučujících. Zmíňme především široké zaměření školy, v čele s velmi početnou artistickou fakultou. Pro nás je však nejdůležitější to, že zde případný zájemce mohl studovat právo, a to právo kanonické. Důvody, proč se zde nevyučovalo právo civilní, na které jsme byli doposud zvyklí v případě Boloni, jsou zmiňovány dva. Prvním spíše teoretickým faktem je, že Boloňa krátce po svém vzniku vytvořila tak markantní konkurenci, která přiměla Paříž k orientaci na jiné obory, aby si zachovala atraktivitu a počet studentů.⁹¹ Dalším, již však jasným důvodem je to, že byla tato část právní nauky na školách v Paříži od roku 1219 zakázána.⁹²

Nyní se však v našem putování vrátíme zpátky do Itálie, avšak v tuto chvíli mírně předběhneme a vymezíme si školu, která vznikla po slavných časech Boloni. Je jisté, že existuje mnoho vzdělávacích center, které vznikly z důvodu odchodu studentů z jiných škol. Kdybychom však měli uvést instituci, která se tímto přesně

---

⁸⁸ LE GOFF, Jacques, Jean-Claude SCHMITT a Lada BOSKOV *Encyklopedie středověku*. Praha: Vyšehrad, 2002. s. 822-829

⁸⁹ Zmíňme kupříkladu dopis, který poslal Petrus Cellensis, pojednávající o studentském životě, či v případě prvních evropských univerzit.

⁹⁰ LE GOFF, Jacques, Jean-Claude SCHMITT a Lada BOSKOV *Encyklopedie středověku*. Praha: Vyšehrad, 2002. s. 822-829

⁹¹ DENIFLE, Heinrich. *Die Universitäten des Mittelalters bis 1400*. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1885. s. 40-43

⁹² ČERNÝ, Miroslav. *Vztah mezi římským a kanonickým právem ve středověku a papežská konstituce super speculam. několik poznámek k rozsáhlé problematice*. 46/2. Praha. 2007.

vyznačuje, jistě by nás na prvním místě napadla Padova. Ta vznikla po odchodu značné části studentů Boloňské univerzity právě do tohoto intelektuálního centra.⁹³

S Padovou se pojí letopočet 1222, který je již tradičně uváděn jako rok vzniku této univerzity a přesunutí studia z Boloně do Padovy. Jako je nepřesné uvádět rok 1088 u vzniku univerzity v Boloni (jelikož datace počátku vznikla až později a arci nepřesně z důvodu toho, že v roce 1088, zde již Irnerius dávno působil), je i nepřesné uvádět, že bylo přesunuto veškeré studium z Boloni právě do Padovy. V roce 1222 sice vskutku dochází k majoritnímu přesunu učenců, avšak značná část jich stále zůstává v Boloni.⁹⁴

Spíše nežli rok 1222, je pro nás významnější datace 1228, v tomto roce dochází k plnému rozkvětu „*dcery Boloni*.“ A to z toho důvodu, že se (jak již bylo zpozorováno i v Boloni) město v čele se svými vrcholnými představiteli snažilo přilákat co nejvíce studentů z důvodu zvýšení zisku a slávy.⁹⁵ V tomto období tak dochází k tomu, že je mezi městem a učenici, přesněji pak mezi městskými představiteli a dvěma rektory vytvořena domluva na minimálně dalších následujících 8 let. Předmětem této dohody byly velmi výhodné podmínky, které město učencům a profesorům nabízelo. Zmiňme kupříkladu 500 nejlepších domů, či výhodné půjčky a záruku dostatku obživy.⁹⁶

U těchto podmínek však neskončíme. Představitelé města byli velmi zkušení ve vnímání napjatých sporů mezi studenty a Boloňou. Tyto spory posléze využívali, a ve správných chvílích zvýhodňovali podmínky studia v Padově. Zmiňme kupříkladu rok, který uvádí Jaroslav Polc, v knize o Janu z Pomuku. Je jím rok 1360, kdy se dokonce snahy o přilákání studentů dostaly na takovou úroveň, že již samotní Padovští začali profesory studentům platit.⁹⁷

Kdybychom však chtěli zmínit jednu charakteristickou odlišnost od Boloni, byla by jí někdy až přehnaná volnost a svoboda studentů. Ti mohli již od samých počátků padovského studia chodit ozbrojeni. Není tedy vskutku překvapivé,

---

⁹³ Padovští začali nabízet studentům lepší podmínky, dokonce sám císař Fridrich II. se v roce 1241 pokusil svým aktivním krokem o přesunutí veškerého studia do nově vzniklé Padovy; srov. DENIFLE, Heinrich. *Die Universitäten des Mittelalters bis 1400*. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung. 1885. s. 277-280

⁹⁴ DENIFLE, Heinrich. *Die Universitäten des Mittelalters bis 1400*. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung. 1885. s. 277

⁹⁵ POLC, Jaroslav. *Svatý Jan Nepomucký*. Praha: Zvon, 1993. s. 100-116

⁹⁶ DENIFLE, Heinrich. *Die Universitäten des Mittelalters bis 1400*. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung. 1885. s. 277-279

⁹⁷ POLC, Jaroslav. *Svatý Jan Nepomucký*. Praha: Zvon, 1993. s. 100-116

že z těchto mírných statut mnohdy vyplynuly jisté konflikty a někdy až kriminální činnost. O té ve většině případů, zejména pak u mírnějších prohřešků rozhodoval rektor, jakožto volený představitel z řad studentů.⁹⁸

Stát se takovým rektorem nebylo nic levného a ani jednoduchého. Rektorem mohl být zvolen jen starší, zkušenější student, který na univerzitě působil minimálně po dobu tří let.⁹⁹ Nabízejících se důvodů je mnoho, zmiňme kupříkladu jeho váženost, jeho pravomoci a v neposlední řadě pak jistá zkušenost, která byla potřebná v případě řešení nějakého prohřešení mezi studenty. Ti, jakožto studenti práv, uměli velice dobře užívat, ale i zneužívat svá práva a povinnosti. Je tedy zřejmé, že rektor, který byl nejednou v pozici rozhodce, neměl výkon svého úřadu ani v nejmenším jednoduchý. Avšak ona náročnost nebyla jediným negativním aspektem této funkce. Již z dochovaných poznámek a dopisů Jana z Pomuku, který se stal rektorem „*zaalpských*“ studentů okolo roku 1386, zjišťujeme, že tato pozice s sebou přinášela mnohé výdaje, které začínaly již v den samotného jmenování.¹⁰⁰

Nebyl to však jen Jan z Pomuku (později svatořečený Benediktem XIII na Jana Nepomuckého), jehož jméno bývá zmiňováno ve spisech slavných právnických univerzit. Připomeňme si, že o českých scholárech, kteří projevili zájem o právnické vzdělání, se vedly četné spisy již od prvních počátků Boloňské univerzity. Prvního českého studenta nalézáme již v roce 1209. Proto není překvapením, že o studentech, kteří získávali právnické vzdělání na následně vzniklé Padově, slycháme mnohem častěji a záznamy o nich jsou mnohem četnější.^{101 102}

Zájem českých učenců o právní vzdělání byl od pradávna bez nadsázky obrovský. Možná právě to, a také založení univerzity Karlem IV mezi lety 1347-1348 můžeme pokládat za úplný základ, kterému vdčíme za první právnickou univerzitu ve střední Evropě. Od prvotního založení univerzity se sice právníci museli vázat společnou organizací, avšak s jistou opatrností můžeme říci,

⁹⁸ POLC, Jaroslav. *Svatý Jan Nepomucký*. Praha: Zvon, 1993. s. 107-116

⁹⁹ BELLOMO, Manlio. *The common legal past of Europe, 1000-1800*. Washington, D. C: Catholic University of America Press, 1995. s. 117-120

¹⁰⁰ POLC, Jaroslav. *Svatý Jan Nepomucký*. Praha: Zvon, 1993. s. 100-116

¹⁰¹ Zmiňme alespoň některé známé osoby, jako třeba Arnošta z Pardubic, který je význačný tím, že na právnických studiích strávil přes 14 let, a to nejdříve v Boloni a posléze v Padově. Nebo vyšehradského děkana a generálního vikáře Jana, řečeného Paduánského, či jeho kolegy, Konráda ze Třebovle a Jana z Jenštejna.

¹⁰² KEJŘ, Jiří. *Dějiny pražské právnické univerzity*. Praha: Univerzita Karlova, 1995. s. 19-22

že jim tato instituce posléze dovolila postupné odtržení, které bylo završeno roku 1372, kdy čeští juristé vytvořili samostatnou univerzitu.¹⁰³ Ta byla vytvořena bez jakékoli ingerence papeže, a to jen na základě souhlasu vlivnějšího císaře. Nutno podotknout, že ono oddělení v sobě přinášelo velké organizační konflikty mezi jednotlivými fakultami a to zejména mezi juristy a artisty, u kterých byl spor zakořeněn již z dob založení samotné univerzity. Karel IV totiž zakládací listinou zaručoval studentům a profesorům tato privilegia: „...*omnes immunitates et libertates omnes, quibus tam in Parisiensi, quam Bononiensi studiis doctores et scolares auctoritate regia uti et gaudere sunt soliti, omnibus et singulis illuc accedere volentibus liberaliter impertimur et faciemus ab omnibus et singulis inviolabiliter observari...*“¹⁰⁴

Překlad můžeme zkráceně interpretovat takto: „*Pro každého jednotlivého doktora, magistra a studenta jakékoli fakulty odkudkoli přicházející či pobývající bude zaručena zvláštní ochrana panovníkova, na jakou byli učitelé a učenci z Boloni a Paříže zvyklí*“ Onen spor, který mezi sebou fakulty měly až do fyzického přemístění fakulty právnické do velkého domu v ulici Starého Města (který pro fakultu za 150 kop grošů zakoupil sám císař¹⁰⁵), od počátku pramenil v jiné strukturální organizaci studia. Artisty totiž zastupoval jeden z profesorů, kdežto právníky zastupoval po boloňském vzoru jeden ze studentů.¹⁰⁶

Věnování obrovského domu juristům však nebyla jediná ingerence, kterou Karel IV. vykonal. Již na samém počátku povolal do Prahy slavného a velmi zkušeného profesora Bonsignore de Bonsignori.¹⁰⁷ Ten byl velice zběhlý v římském právu. Přeci jen jeho přednášky, které v Itálii navštěvovaly celé davy studentů, byly převážně orientovány na římské právo. Předpokládali bychom tedy, že v tomto trendu pokračoval i v naší zemi. Opak je však pravdou a italský doktor byl zde okolnostmi nucen přednášet právo kanonické. Může vyvstat otázka, jaké jsou ony okolnosti, které ho k tomu vedly. Odpověď je však vcelku snadná a pro mnohé jistě není překvapením, že zde bylo vyučováno kanonické právo

---

¹⁰³ KEJŘ, Jiří. *Dějiny pražské právnické univerzity*. Praha: Univerzita Karlova, 1995. s. 19-24

¹⁰⁴ MORGADO, Nuno. International Relations – Geopolitical Studies. [online]. [cit. 13. 03. 2022] 2017. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/93822/IPTX_2015_2_11230_0_395063_0_177395.pdf?sequence=1. s. 3

¹⁰⁵ SCHELLE, Karel a Jaromír TAUCHEN, eds. *Encyklopedie českých právních dějin. 10. svazek: R-Říš*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o, 2017.

¹⁰⁶ KEJŘ, Jiří. *Dějiny pražské právnické univerzity*. Praha: Univerzita Karlova, 1995. s. 20-26

¹⁰⁷ SCHELLE, Karel a Jaromír TAUCHEN, eds. *Encyklopedie českých právních dějin. 10. svazek: R-Říš*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o, 2017.

z důvodu pozdějšího využití. Absolventi totiž v praxi mnohem více využili právě kanonické právo, nežli právo římské, které v této době nebylo v Čechách tak rozšířené a jeho využití bylo spíše jen okrajové.¹⁰⁸

„*Universitas iuristarum*“ (jak se po oddělení nazývala právnická univerzita - dnes bychom řekli fakulta)¹⁰⁹ byla ve své podstatě na velmi dlouhou dobu zaměřena jen a výlučně na kanonické právo. V případě, že si chtěl student poslechnout přednášku o římském právu, musel se zúčastnit nějaké z hodin profesorů, kteří byli pozváni z ciziny. Kupříkladu můžeme uvést Umberta de Lampugnano. Ten na pražskou právnickou fakultu přicestoval v roce 1385, aby zde přednesl část ze svých přednášek, které si měli šanci poslechnout jeho scholárové v Padově. Můžeme dokonce uvést, o jaké přednášky toho roku šlo. Lamugnano začal s rozsáhlou „*repetitio*“ a posléze přidal další tři části, z nichž dvě věnoval aktuální veřejnoprávní problematice.¹¹⁰

Kdybychom však měli vyzdvihnout alespoň nějakou činnost našich krajanů s římským právem, jistě bychom nesměli opomenout Kuneše ze Třebovle, který v roce 1388 vypracoval traktát s názvem „*De devolucionibus non recipiendis*“. Ve výsledku šlo o zdařilé citace císaře Justiniána se zapojením kanonického práva. Avšak nahlížejme na toto dílo s patřičným respektem, jelikož jeho existence je důkazem toho, že v případě potřeby byli naši juristé schopni pracovat jak s kanonickým tak s římským právem.¹¹¹

Na závěr zmiňme úpadek právní vědy, avšak vzestup římského práva v našich zemích. Jedná se o období po dekretu kutnohorském v roce 1409. V této době dochází k pozvolné vulgarizaci kanonického práva a k velkému úpadku právní nauky. Přesto, to byli právě husité, kteří posléze začali, byť ve zjednodušené podobě, římské právo užívat a jeho obsah stavět nad právo kanonické. Bylo by tedy omezené nahlížet na husitské hnutí jen jako na období válek, nepokojů a kulturního úpadku. V této době se totiž zrodily a vymezipily základy cesty pozdějšího učení římského práva u nás.¹¹²

---

¹⁰⁸ SCHELLE, Karel a Jaromír TAUCHEN, eds. *Encyklopedie českých právních dějin. 10. svazek: R-Říš*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o, 2017

¹⁰⁹ KEJŘ, Jiří. *Dějiny pražské právnické univerzity*. Praha: Univerzita Karlova, 1995. s. 19-22

¹¹⁰ SCHELLE, Karel a Jaromír TAUCHEN, eds. *Encyklopedie českých právních dějin. 10. svazek: R-Říš*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o, 2017.

¹¹¹ KEJŘ, Jiří. *Dějiny pražské právnické univerzity*. Praha: Univerzita Karlova, 1995. s. 19-24

¹¹² SCHELLE, Karel a Jaromír TAUCHEN, eds. *Encyklopedie českých právních dějin. 10. svazek: R-Říš*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o, 2017.

4. Neformální založení „studium civiele“

Vraťme se však zpátky do italské Boloni, do časů znovuoobjevení římského práva. Jak již bylo zmíněno, za úplně prvního obnovitele římského práva bychom mohli pokládat osobu známou jako legis doctor Pepo¹¹³. O jeho životě a působení toho víme velmi málo, dokonce se můžeme setkat s tím, že s touto slavnou epochou nebývá z důvodu jeho slavnějšího nástupce zmiňován vůbec. Avšak ono zastínění jeho žákem Irneriem má své odůvodnění. Již jsme si vymezili život a dílo, které po sobě zanechal magister artium (mistr svobodných umění- Irnerius totiž nebyl formálním vysokoškolským profesorem, ale spíše, řečeno velmi zjednodušeně: osobou zajímavící se o římské právo)¹¹⁴. Nyní se však zaměřme na odkaz, který předal svým nástupcům, a na generace právníků, které následovaly po něm.¹¹⁵

Byl to s největší pravděpodobností život mezi vlivnými a mocnými osobnostmi (jako byla kupříkladu hraběnka Matylda Toskánská či Jindřich V.), který Irneria přiměl k nebývalému zájmu o římské právo. Vedle vědecké činnosti byl totiž člověkem aktivně se zajímajícím o politiku a o užití římského práva v praxi. Z této činnosti a především pak z jeho účasti na mnohých soudních jednáních získával nemalé finanční příjmy a především pak velmi ceněnou úctu. Té se mu dostávalo již za jeho života, byl to totiž právě on, kdo jako první začal veřejně studovat římské právo a psát doposud nevídané poznámky okolo Justiniánových textů, později známých jako glosy.¹¹⁶

Jeho poznámky, označované značkou (sigle) „y“ patřily k těm nejváženějším a jeho kolegové a učenci k nim vzhlíželi skoro se stejnou úctou jako k adorovaným textům císaře Justiniána I. A to dokonce i po jeho exkomunikaci a zákazu vyučování z důvodu veřejného vystoupení proti volbě papeže Gelasia II.¹¹⁷ Jak se však k „*lucerně práva*“ ony texty z klasického římského období dostaly (zda již šlo o

---

¹¹³ Kupříkladu profesor Haskins pokládá osobu Pepa jako „bright and shining light of Bologna“- tedy jasné zářící světlo, které můžeme z jeho výkladu chápat tak, že ono světlo-Pepo- je úplným počátkem, jenž zapálilo onu slavnou lucernu iuris (Irneria)

¹¹⁴ URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého: římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. V Praze: C. H. Beck, 2001. s. 16-20

¹¹⁵ FALADA, David. *Recepce římského práva*. 2016. s. 92-95

¹¹⁶ HISTORIA ET INTERPRETATIO DIGESTORUM SEU PANDECTARUM (KONFERENCE), s. 56-60

¹¹⁷ URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého: římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. V Praze: C. H. Beck, 2001. s. 18

prosté nalezení zaprášených svazků v nějakém starém archivu, či o postupné vytvoření nové redakce jednotlivých částí, které se dochovaly) nevíme. Přesto je nám známo Irneriovo rozdělení římského práva do pěti svazků, u kterého je již samotné vytváření opředeno četnými legendami. Podle všeho totiž sám velký učitel nejdříve objevil první část, tu poté přednášel v Boloni svým svěřencům, a byť jich nebylo mnoho, jeho doposud nové učení a materie přilákala na další přednášky více a více studentů. Poté se znovu odebral k hledání dalších zbylých částí a v nadcházejících akademických letech přichází ne s druhou, ale s třetí částí, se kterou takto neohrabaně navázal na první část Digest, a až po dlouhé době slavnostně předstoupil před své studenty a radostně zvolal námi již výše zmíněnou větou: „*ius nostrum infortiatum est*“.¹¹⁸

Byť je takovéto vymezení o zkompletování Justiniánovy kodifikace velmi zjednodušené a jeho základ je založen na pramálo ověřených legendách a mýtech, jedno je jisté. Po Irneriově působení zde zůstává ucelené a obsáhlé dílo římského práva, na které navázali jeho nástupci. A přesto, že i smrt tohoto zakladatele civilního studia nemá přesné datování, jelikož poslední zmínka o něm pochází z roku 1125, víme, kdo byli jeho nástupci a jaký zásah pro ně onen odchod velkého magistra znamenal. Jak již bylo řečeno, už za svého života požíval velké úcty a pro své svěřence byl nepopsatelným vzorem. Je tedy nasnadě představit si, jaké pověsti a jakým heroickým činům se této vytvářející se legendě dostalo *post mortem*.¹¹⁹

Nemalou zásluhu na této heroizaci mají právě jeho čtyři nejslavnější učenci a přímí následovníci, kterými byli Bulgarus, Martinus Gosia, Hugo de Porta Ravennate a Jacobus de Boragine.¹²⁰

Ti se podle dochovaných písemností shromáždili okolo lože umírajícího Irneria a s velkým smutkem se jej dotázali, který z nich bude jeho nástupcem. Jejich učitel odpověděl slavnou větou: „*Bulgarus os aureum, Martinus copia legum, Mens legu mest Hugo, Jacobus id quod ego*“, stalo se tak, že umírající zakladatel *studia civiele*, řekl: „*Bulgarus má zlatý jazyk, Martinus je plný právních*

---

¹¹⁸ Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právnícký*. 2014. s. 37-40

¹¹⁹ HISTORIA ET INTERPRETATIO DIGESTORUM SEU PANDECTARUM (KONFERENCE), s. 57

¹²⁰ Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právnícký*. 2014. s. 38; FALADA, David. *Recepte římského práva*. 2016. s. 94

znalostí, Hugo rozumí zákonu, Jacobus jsem já“ Touto větou tak skončila éra Irneria a v čele s Jacobusem začalo nové období právníků glosátorů.¹²¹

4.1 Škola glosátorů

Budeme-li tedy Irneria pokládat za hlavního protagonistu založení studia civiele, a jeho působením si vymezíme prvou generaci glosátorů. Jeho nástupci vytvářejí svojí činností generaci druhou. A byť je počet *quattuor doctores* (jak byli hned od samého počátku nazýváni), velmi nízký, nesmíme opomenout jejich obrovský přínos. Přesto, že mezi sebou měli četné neshody (zmiňme kupříkladu rozdílné názory Bulgaruse a Martinuse) a každý z nich vytvářel svou menší diferencovanější podskupinu následovníků. Musíme podotknout, že v mnoha případech dokázali tvořit jednotu a dokonce se o jejich společném působení dozvídáme z četných, historicky významných spisů.¹²²

Exkomunikace za podporu vzdoropapeže Řehoře VIII nepostihla jen osobu Irneria¹²³, musíme si uvědomit, že tímto aktem byla ovlivněna celá škola, proto je důležité zmínit výrazné pozvednutí univerzitní váženosti a jisté záruky, o které se tito čtyři nástupci zasloužili. Všichni čtyři totiž bývají v nejedné dochované písemnosti uváděni jako vážení poradci samotného císaře, Fridricha Barbarossy. S tím je nepochybně spojena i císařova konstituce „*Habita*“ vydána v roce 1158, kterou císař nechal včlenit do samotných Justiniánových sbírek, a kterou bychom mohli právem považovat za prvou zákonnou úpravu středověkých univerzit a jejich postavení.¹²⁴

Tradičně bývaly středověké univerzity pod vlivem církve, jejíž nezměrná ingerence ovlivňovala postavení, organizaci a mnohdy i studium samotné. V tomto byla Boloňa výjimečná, jelikož její existence nebyla ve výsledku tak markantně spjata s církevními kruhy a dokonce o ní můžeme říci, že u ní převažovalo světské zřízení, jehož je právě císařská „*Habita*“ nejedním důkazem.

---

¹²¹ HASKINS, Charles Homer. *The renaissance of the twelfth century*. Cambridge, Massachusetts, and London, England: Harvard University Press, 1971. s. 201

¹²² Tamtéž, s. 199-203

¹²³ HISTORIA ET INTERPRETATIO DIGESTORUM SEU PANDECTARUM (KONFERENCE), s. 59

¹²⁴ BELLOMO, Manlio. *The common legal past of Europe, 1000-1800*. Washington, D. C.: Catholic University of America Press, 1995. s. 120-122; URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého: římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. V Praze: C. H. Beck, 2001. s. 18

Boloňské učení bylo na základě této konstituce deklaratorně pod ochranou a vlivem císaře, jehož rádci byli právě výše zmínění *quattuor doctores*. Je tedy nasnadě domnívat se, že i díky jejich přičinění se škole dostalo takových privilegií, jakých požívala po celá staletí. Onen císařův velkorysý krok v podobě uzákonění a zaručení jistých výsad pro akademickou obec je v mnoha směrech velmi podobný pozdějšímu, námi podrobně vymezené zakládací listině Karla IV, kterou byla založena Karlova univerzita. Tak jako v Praze o několik století později, i zde měl císař velký zájem na blahobytu a prosperování akademické obce. Dokonce jsou dochovány důkazy o tom, že se nejprve profesorů a scholárů vyptával, zdali jsou s místem studia spokojeni a co by pro ně případně mohl vylepšit.¹²⁵ Privilegia v podobě bezpečného příchodu a setrvání v Boloni byla zaručována všem, kteří se rozhodli pro lásku k vědě studovat či přednášet na univerzitě.¹²⁶ Můžeme tedy říci, že zde byly dva velmi významné faktory (zájem císaře a poradní činnost tehdejších hlavních představitelů glosátorské školy), které vedly k vytvoření jakési první ústavy boloňského civilního učení.¹²⁷

Kdybychom se zaměřili na další vývoj školy glosátorů, jistě by nám neunikla bez zmínky ona neshoda v nauce mezi již zmíněnými dvěma *doctores* Bulgarusem a Martinusem Gosiou. Prvotně zmíněný představitel druhé generace glosátorů zaujímal spíše konzervativní postoj vycházející ve své podstatě ze striktního legalismu, a oproti tomu jeho kolega Martinus byl spíše progresivně smýšlející představitel s velkým důrazem na spravedlnost. A přestože nemůžeme mluvit o tom, že by jejich spor vytvořil nové školy. Můžeme s jistotou říci, že se z jejich rozdílného smýšlení zrodily základy dvou směrů, přinášející zárodek diskuzí a sporů, označovaných jako *dissentiones dominorum*, které měly později svazky naplnit nesouhlasnými, avšak odůvodněnými tezemi.¹²⁸

Zůstaneme-li u těchto dvou postupně se vyvíjejících směrů, dostaneme se do třetí generace. Tedy do doby následovníků slavných *quattuor doctores*.

---

¹²⁵ DENIFLE, Heinrich. Die Universitäten des Mittelalters bis 1400. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1885. s. 46-51

¹²⁶ Tím se velmi účinně předešlo negativnímu vžitému zvyku boloňanů vymáhat po studentech dluhy jejich krajanů, kteří zde byli předtím. srov. DENIFLE, Heinrich. Die Universitäten des Mittelalters bis 1400. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1885. s. 48-50; Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právnícký*. 2014. s. 39

¹²⁷ URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého: římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. V Praze: C. H. Beck, 2001. s. 18

¹²⁸ HASKINS, Charles Homer. *The renaissance of the twelfth century*. Cambridge, Massachusetts, and London, England: Harvard University Press, 1971. s. 201; Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právnícký*. 2014. s. 38

Myšlenkový směr zastávaný konzervativci, byl význačný především pro stoupence Bulgaruse. Z jeho následovníků můžeme zmínit jeho nejslavnějšího svěřence Rogeriuse (†1170).¹²⁹ Ten patří mezi pár vybraných, o nichž můžeme tvrdit, že jejich glosy patřily k těm nejváženějším. Sám Rogerius, jehož nejproduktivnější období bychom spojili s dobou okolo roku 1162, za svůj život sepsal nesčetně poznámek a vysvětlivek (glos) značených jako: „rog“ nebo „ro“.¹³⁰

Jeho pomyslným protějškem, a tedy představitelem progresivnějšího směru byl Placentinus. Onen nejslavnější žák Martinuse se vyznačoval svoji slávou, o které jsme již pojednali výše. Na co jsme však nepoukázali, byl jeho kritický postoj k císaři, který nakonec zapříčinil to, že se o jeho působení dozvídáme ze spisů univerzity v Montpellier.¹³¹ Zde je zmíněna jeho výuka zaměřena na *aequitas* (spravedlnost), která je zde datována již od konce 12. století. Byť byl tedy Placentinus člověkem, který na sobě nešetřil chválou, a který se vyznačoval veřejnými politickými názory, kvůli kterým byl následně nucen opustit slavnou Boloňu. Musíme vyzdvihnout jeho přínos pro univerzitu v Montpellier, na které se díky jeho přičinění také postupně začínalo vyučovat římské právo.¹³²

Mezi slavné představitele třetí generace školy glosátorů bezpochyby patří námi již zmíněný Johannes Bassianus.¹³³ Avšak mnohem významnější byl až jeho učenec Azzone dei Porci, který nám otevírá další, čtvrtou generaci glosujících právníků.¹³⁴ Zkráceně jej známe pod jménem Azzo. Ten zemřel kolem roku 1220 a zanechal po sobě znamenité shrnutí zvané „*Summa in Codicem*“ (do našeho jazyka překládáme jako kodexové summy). A právě toto dílo a jeho činnost je mnohými pokládána za jakési vyvrcholení glosátorského učení.¹³⁵

Poslední, tedy pátá generace glosujících juristů je význačná pro druhou polovinu 13. století. V té době nalezi hned několik významných představitelů. Patří sem kupříkladu Carlo il Tocco, Pillius da Medicina nebo Benedikt z Isernie.¹³⁶ Avšak i tato významná trojice byla zastíněna dvěma velmi slavnými kolegy,

---

¹²⁹ Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právnícký*. 2014. s. 38

¹³⁰ BELLOMO, Manlio. *The common legal past of Europe, 1000-1800*. Washington, D. C.: Catholic University of America Press, 1995. s. 129-133

¹³¹ Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právnícký*. 2014. s. 39

¹³² DENIFLE, Heinrich. *Die Universitäten des Mittelalters bis 1400*. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung. 1885. s. 343-344

¹³³ Tamtéž, s. 158

¹³⁴ Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právnícký*. 2014. s. 39-40

¹³⁵ URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého: římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. V Praze: C. H. Beck, 2001. s. 18-20

¹³⁶ Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právnícký*. 2014. s. 39

kteří se bezpochyby řadí mezi ty nejdůležitější osoby první středověké římskoprávní školy.¹³⁷

Prvním z nich je námi již zmíněný Odofredus Denari. Z jeho díla se můžeme krásně dozvědět o počátcích školy glosátorů a o znovuoobjevení Digest. Samozřejmě musíme brát v úvahu i to, že jeho tvorba pochází z páté, tedy konečné fáze představitelů tohoto směru. Avšak i přes nepochybné nesrovnalosti, které jsou mnohdy založeny spíše na informacích, které se k Odofredu tradovaly. Musíme podotknout, že právě díky němu se k nám dostává toliko informací ze samotného počátku této epochy.¹³⁸

Nejsou to však jen spisy o prvních stoletích této školy, co se nám z působení Odofreda dochovalo. Jeho výjimečným dílem bylo komentování Justiniánových zákonů, které bylo postaveno na obsáhlém výkladu a dlouhých pasážích, k nimž autor přidával stručné doplňující glosy. Onen shrnující název je pak známý jako tzv. „*Lectura*“.¹³⁹

Odofredovým současníkem byl s nejvyšší pravděpodobností ještě známější glosátor páté generace slavný Accursius,¹⁴⁰ který byl mimořádně nadaným řečníkem, s výjimečnými schopnostmi analýzy a syntézy.¹⁴¹ A protože je jeho osoba a především pak jeho činnost vnímána jako jakési vyvrcholení a nezměrný převrat pro školu glosátorů, vymežíme si jej mnohem podrobněji.

4.1.1 Převratný Accursius

Přesnou dataci jeho narození i přes jeho věhlas neznáme, pouze se domníváme, že to bylo někdy mezi lety 1181-1185, nedaleko Florencie (ta také posmrtně žádala jeho ostatky koncem 13. století, a to nejspíše z důvodu jeho slávy a významu)¹⁴². Svě dětství strávil v rolnické rodině, ze které odchází někdy mezi

---

¹³⁷ URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého: římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. V Praze: C. H. Beck, 2001. s. 19

¹³⁸ HISTORIA ET INTERPRETATIO DIGESTORUM SEU PANDECTARUM (KONFERENCE) s. 56

¹³⁹ BELLOMO, Manlio. *The common legal past of Europe, 1000-1800*. Washington, D. C.: Catholic University of America Press, 1995. s. 169-170

¹⁴⁰ Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právnícký*. 2014. s. 39-40

¹⁴¹ BELLOMO, Manlio. *The common legal past of Europe, 1000-1800*. Washington, D. C.: Catholic University of America Press, 1995. s. 169-170

¹⁴² ČERNÝ, Miroslav. Právní zkušenost v dějinách - směřování současné italské právní historie na příkladu jednoho autora. *Právník, Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2012, roč. 151, č. 2/2012. s. 207

druhou a třetí dekadou třináctého století za studii do slavné Boloně. Přesto, že oproti svým kolegům studentům byl již v pokročilém věku a mnozí jeho spolužáci si jej kvůli tomu dobírali, odpovídal jim na to velmi stroze, a to tak, že: „*byť je starší a přijel později, přeci jen skončí před nimi*“.¹⁴³

Jeho odpověď se posléze stává pravdou, již za svých studií byl pod vedením slavného Azza a Jakoba Baldoviniho¹⁴⁴ (o kterém bude pojednáno níže) velmi nadaným studentem a z roku 1229 k nám přichází zmínka o tom, že požívá titulu *doctor iuris* (přesto předpokládáme, že se jím stal již dříve).¹⁴⁵ Nedlouho poté začal sám přednášet na Boloňské univerzitě a od té doby jsou o něm zmínky jako o učiteli, kterým byl až do své smrti, někdy okolo roku 1262.

Nežli vymezíme jeho významnou, až převratnou práci, která je také důvodem našeho podrobného pojednání o něm. Zmiňme také jeho negativa, o kterých se nám dostává v nejednom dochovaném spisu. Accursius byl podle všeho účasten na mnohých lichvářských půjčkách a dokonce se nechal z pozice učitele u zkoušek nejednou podplácet. Je tak nasnadě určit, z čeho jistě pocházela majoritní část jeho bohatství (které bylo v době třináctého století opravdu obdivuhodné).¹⁴⁶

Bylo by však krajně nemístné zůstat jen u záporných vlastností a činů, tak významné osob, kterou byl. Accursius se totiž krátce po svém studiu začal věnovat Azzovým dílem a především se soustředil na části, které by snadněji objasnily Justiniánovy zákony. Krátce poté (datace je k roku 1231) se však zaměřil na tvorbu díla, které mu přineslo slávu po celá staletí, a které se stalo pro glosátory zlomovým. Míjíme zde práci na významném shrnutí dosud známých glos, které se nazývá: „*Glossa Ordinaria*“¹⁴⁷, neboli „řádna glosa“¹⁴⁸ Ta obsahovala přesně 96 260 glos. Z toho minimálně jedna čtvrtina byla tvořena nejdůležitější částí Digest (Vetus),

---

¹⁴³ BELLOMO, Manlio. *The common legal past of Europe, 1000-1800*. Washington, D. C.: Catholic University of America Press, 1995. s. 169

¹⁴⁴ Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právnícký*. 2014. s. 39-40

¹⁴⁵ BELLOMO, Manlio. *The common legal past of Europe, 1000-1800*. Washington, D. C.: Catholic University of America Press, 1995. s. 169

¹⁴⁶ ČERNÝ, Miroslav. Právní zkušenost v dějinách - směřování současné italské právní historie na příkladu jednoho autora. *Právník, Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2012, roč. 151, č. 2/2012. s. 198-209

¹⁴⁷ Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právnícký*. 2014. s. 45; BOHÁČEK, Miroslav. Připomínky k popisu legistických a kanonistických rukopisů. *Vědecko-teoretický sborník*. 1957. s. 21

¹⁴⁸ URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého: římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. V Praze: C. H. Beck, 2001. s. 19

téměř stejný počet zde byl zastoupen z Digestum Novum a o pár tisíc méně zde bylo z Digestum Infortiatum.^{149 150}

Řekněme si však, co ho k tomuto shrnutí vedlo a jaké to mělo důsledky do budoucna. Uvědomme si, že se v případě Accursia nacházíme na konci éry glosátorů. Tedy již několik generací před ním mělo tu možnost pracovat a glosovat dílo císaře Justiniána. Každá připisovaná poznámka však neruší ani neodstraňuje tu předešlou. Avšak s množstvím připisovaných glos se stával text mnohdy nečitelným (nebylo poznat, co je textem a co již poznámkou) a někdy se také stávalo, že jedna glosa byla napsána přes druhou.¹⁵¹

Situace se postupně stávala tak neúnosnou, že samotní právníci přirovnávali tento stav k jakémusi „*moru kobylek, který zakryl celý text*“ („*By this time men had begun compare the multitude of glosses to a plague of locusts which covered the text*“).¹⁵² Bylo tedy nutné veškeré glosy protřídit a následně z nich vybrat jen ty nejdůležitější, které pak spoluvytvářely neměnný aparát. Musíme si ovšem uvědomit, že ono číslo -přes devadesát tisíc- je pouze souhrnným (vybraným) počtem, a že zde autor musel pracovat s mnohem četnějším mnogeneračním množstvím glos.¹⁵³

Postupem času se Accursiovu dílu dostává takové úcty, že je s obrovskou adorací stavěno na roveň sbírek císaře Justiniána I. Na *Glossu Ordinaria* můžeme od té doby nahlížet jako na výlučného interpreta Corpus Iuris Civilis, nebo také jako na samostatný pramen práva. Její váženost a autorita byla ve světě práva známa ještě v 17. století. Tehdy platilo slavné latinské přísloví: „*quidquid non agnoscit glossa non agnoscit curia*“, nebo jemu podobné, vytvořené v Německu: „*quidquid non agnoscit Glossa noc agnoscit forum*“. Obě tyto znění znamenají v podstatě

---

¹⁴⁹ ČERNÝ, Miroslav. Právní zkušenost v dějinách - směřování současné italské právní historie na příkladu jednoho autora. *Právník, Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2012, roč. 151, č. 2/2012. s. 198-209

¹⁵⁰ Skoro stejný počet jako u Digestum Infortiatum byl v případě Codexu a jen něco málo přes čtyři tisíce glos vycházelo z Institucí.

¹⁵¹ ČERNÝ, Miroslav. Právní zkušenost v dějinách - směřování současné italské právní historie na příkladu jednoho autora. *Právník, Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2012, roč. 151, č. 2/2012. s. 198-209

¹⁵² HASKINS, Charles Homer. *The renaissance of the twelfth century*. Cambridge, Massachusetts, and London, England: Harvard University Press, 1971. s. 201 - 202

¹⁵³ URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého: římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. V Praze: C. H. Beck, 2001. s. 19

totéž: „*To co nepoznalo glosu, soud neuzná*“, tedy ten, kdo neznal Accursiovu glosu, nemohl se účastnit soudu.¹⁵⁴

Celé období středověku je zahaleno mýty a legendami, které mnohdy zastínily pravdu a mísily skutečnost s fantazií. Jinak tomu nebylo ani v případě Accursia. Ten měl podle pověsti ukrást ideu o vytvoření souhrnné glosy svému rivalovi, Odofredu Denarimu. Další (spíše pak kritická připomínka, nežli legenda) přichází z pozdějších škol recepce práva. Ty jednomu z posledních glosátorů vyčítaly, že s protříděním, a s následným shrnutím glos přišel velmi brzy, a že tím tak zamezil dalšímu rozvoji právního myšlení glosátorů.¹⁵⁵

Zdali se legenda o odcizení myšlenky zakládá na pravdě, či snad, zdali Accursius zbrzdil a omezil následný vývoj právního myšlení, nevíme. Co však zůstává bez pochyby, je jeho věhlasný přínos pro nesčetné množství následovníků, kteří z jeho díla vycházeli po celá staletí.

4.1.2 Glosa a glosátor v postavení teologa k římskému právu

Výše jsme si vymezili, jaké bylo neformální a postupné založení civilního studia, které do té doby bylo pokládáno za vedlejší, či vůbec nereflektovaný vědní obor. Představili jsme si na sebe navazující generace glosátorů, jejichž hlavní činností bylo opisování neboli glosování znovuobjevených sbírek římského práva. Víme již, k čemu takováto přemíra vysvětlujících poznámek, sepsaných v průběhu staletí vedla, a jaký převratný akt bylo posléze nutno udělat. Pojdme se však nyní zaměřit na to, co jsou to ty oné glosy, a do jakého postavení se glosující středověký právník mnohdy dostával.

Význam tohoto slova byl známý již ve starověkém Řecku, tehdy byl tento pojem velmi široký. Nedlouho poté se mu však dostalo užšího významu a s příchodem 12. století v něm právní věda našla zvláštní, později velmi užívaný význam, se kterým si jej nejspíše pojíme dodnes.¹⁵⁶ Z počátku to byly jen stručné

---

¹⁵⁴ HASKINS, Charles Homer. *The renaissance of the twelfth century*. Cambridge, Massachusetts, and London, England: Harvard University Press, 1971. s. 202; URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého: římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. V Praze: C. H. Beck, 2001. s. 19

¹⁵⁵ BELLOMO, Manlio. *The common legal past of Europe, 1000-1800*. Washington, D. C.: Catholic University of America Press, 1995. s. 170

¹⁵⁶ OTTO, Jan. *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*, V Praze 1893, s. 205

vysvětlivky, psané tak, aby nenarušovaly původní text. Postupně se však glosování Justiniánových sbírek rozšířilo v takové míře, že se nám zde odlišují dva typy glos podle jejich umístění. Kratší, psané mezi řádky se nazývaly *interlinearis*, tedy glosy interlineární.¹⁵⁷ Ty měly však omezené prostory mezi textem, který byl jimi mnohdy narušen.¹⁵⁸ Proto se zanedlouho začaly ony komentáře situovat okolo původního písma a začaly tak listy stran rozšiřovat do výšky i do šířky. Takové poznámky byly nazývány *marginalis*¹⁵⁹, a jako o glosách o nich mluvíme jako o marginálních.¹⁶⁰

Od prvotních počátků znovuobjevení dokonalé sbírky římského práva, se tak glosující juristé (obdobně můžeme užít označení legisté z důvodu jejich práce a zaměření)¹⁶¹ snažili pomocí stručných anotací vysvětlit význam, podstatu a jakýsi „duch“ před nimi ležících právních norem.¹⁶²

Každá takováto glosa byla na samém konci označena zkratkou (z fr. sigle), která byla význačná pro konkrétního právníka. Následně se tak setkáváme s poznámkami, které na základě této značky měly vyšší, či nižší váhu, a to podle toho, kdo byl jejich autorem. Uveďme si tedy pár známých značek, které svojí existencí dávaly glosám kýženou autentičnost. Kupříkladu zde máme slavného Irneria, jehož glosy se značkou „y“ patřily k těm nejváženějším.¹⁶³ Dále se nám v mnohých poznámkách objevuje „m“, které patřilo Martinusovi, a také značka „b“ jejímž autorem byl stejně tak jako Martinus, další žák Irneria, (jeden ze čtyř *doctores quattuor*), slavný Bulgarus. Méně užívané, avšak taktéž velmi vážené byly značky „sy“ a „ro“/„rog“, prvotně zmíněná patřila glosátoru Simonu Vicentinusovi a námi posledně uváděnou se vyznačoval již zmíněný Rogerius.¹⁶⁴

---

¹⁵⁷ HASKINS, Charles Homer. *The renaissance of the twelfth century*. Cambridge, Massachusetts, and London, England: Harvard University Press, 1971. s. 230

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 201-202

¹⁵⁹ BELLOMO, Manlio. *The common legal past of Europe, 1000-1800*. Washington, D. C.: Catholic University of America Press, 1995. s. 130; HASKINS, Charles Homer. *The renaissance of the twelfth century*. Cambridge, Massachusetts, and London, England: Harvard University Press, 1971. s. 230

¹⁶⁰ OTTO, Jan. *Ottův slovník naučný: illustr. encyklopaedie obec. vědomostí*, V Praze 1893, s. 205

¹⁶¹ BOHÁČEK, Miroslav. Přípomínky k popisu legistických a kanonistických rukopisů. *Vědecko-teoretický sborník*. 1957. s. 10-11

¹⁶² BELLOMO, Manlio. *The common legal past of Europe, 1000-1800*. Washington, D. C.: Catholic University of America Press, 1995. s. 130- „*The gloss is a brief annotation composed and written to explain a text and addressing either its terminology and its exterior trappings or its animating spirit and its underlying principles.*“

¹⁶³ URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého: římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. V Praze: C. H. Beck, 2001. s. 18

¹⁶⁴ BELLOMO, Manlio. *The common legal past of Europe, 1000-1800*. Washington, D. C.: Catholic University of America Press, 1995. s. 130

Každá takto označená glosa se vyznačovala jistými charakteristikami, díky kterým ji můžeme zařadit do určité skupiny.¹⁶⁵ Takovéto zařazení není vskutku jednoduché, jelikož si byly anotace velmi podobné a neměly v tomto směru striktní mantinely, a byť se dá nad leckterým vymezením polemizovat, uveďme si některé příklady onoho ustáleného rozlišování glos.¹⁶⁶

Jako první se nám nabízejí jakési shrnující nadpisy titulu zákona, tedy tzv. „*Introductiones titulum*“¹⁶⁷. Obecným rozbořem předloženého textu byla tzv. „*summa*“¹⁶⁸. Značka „No“ byla připojována k „*Notabile*“, která svojí existencí upozorňovala na zvláště důležitou část konkrétního odstavce, a to z důvodu obsažení nějakého významného platného pravidla.¹⁶⁹ Velmi důležitými byly tzv. „*brochardy*“, ty nám odvozovaly co možná nejpřesněji a nejobsáhleji právní myšlenky předkládaného textu.¹⁷⁰ Byť bychom mohli jmenovat celou řadu dalších typů členění glos, uveďme si nyní už jen poslední závěrečný příklad, který již byl zmíněn výše. Jedná se o tzv. „*dissensiones dominorum*“, které jsme si uvedli ve spojitosti s postupným vyčleněním dvou směrů školy glosátorů. Ty měly své charakteristiky v podobě různorodých, nežřídka opačných právních názorů na řešení určitých vyvstalých otázek textu.¹⁷¹

Nejspíše je to stručnost, či neuctivé umístění glosy v textu, které mnohé přivádí k pejorativnímu nahlížení na ně. Dalším faktorem může být zkratkovitost jejich samotného písemného podání- glosy se totiž musely ve většině případů vměstnat na volná místa stránek a bez originálního textu jen zřídka kdy dávaly smysl.¹⁷² Vše právě zmíněné je beze všeho pravdou, avšak musíme si uvědomit, že tyto výsledné glosy byly pouze částí onoho procesu glosování, a že majoritní část připadala ústnímu podání za užití dialektiky.¹⁷³

---

¹⁶⁵ Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právnícký*. 2014. s. 43

¹⁶⁶ BELLOMO, Manlio. *The common legal past of Europe, 1000-1800*. Washington, D. C: Catholic University of America Press, 1995. s. 188

¹⁶⁷ Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právnícký*. 2014. s. 43

¹⁶⁸ HASKINS, Charles Homer. *The renaissance of the twelfth century*. Cambridge, Massachusetts, and London, England: Harvard University Press, 1971. s. 202

¹⁶⁹ Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právnícký*. 2014. s. 43

¹⁷⁰ HASKINS, Charles Homer. *The renaissance of the twelfth century*. Cambridge, Massachusetts, and London, England: Harvard University Press, 1971. s. 202; Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právnícký*. 2014. s. 43

¹⁷¹ Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právnícký*. 2014. s. 44

¹⁷² BELLOMO, Manlio. *The common legal past of Europe, 1000-1800*. Washington, D. C: Catholic University of America Press, 1995. s. 130

¹⁷³ Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právnícký*. 2014. s. 43

Dále si ke všemu výše zmíněnému musíme podotknout, že tehdejší psaní jakýchkoli textů nebylo ničím jednoduchým. Samotný pergamen (na který se veškeré texty psaly) měl v té době nepředstavitelnou hodnotu.¹⁷⁴ Pro glosátory však nebyla hodnota pergamenu to, co je nutilo k velké opatrnosti, jak při psaní, tak při uvažování nad textem, který do díla zamýšleli vložit. S mnohem větší úctou nahlíželi na samotné římské právo, a na jeho texty, které se před nimi objevily. Můžeme říci, že na tyto spisy pohlíželi jako na stále platné, a v žádném případě se u nich nepokoušeli o jakoukoli změnu. Budeme-li tedy mluvit o jakési posvátnosti, nebudeme od definice jejich nahlížení na římské právo daleko.¹⁷⁵

Jediné, o co se ve své podstatě glosátoři pokoušeli, byly námi již zmíněné výkladové glosy, které nesměly najít sebemenší nesoulad, či snad kolizi mezi jednotlivými římskoprávními normami. Dokonce se zde glosátor ocitá v pozici jakéhosi teologa, který taktéž musí s obdobnou úctou přistupovat k Písmu svatému.¹⁷⁶ Uveďme kupříkladu jednoho z učitelů slavného Accursia, a to námi již zmíněného Jakoba Baldoviniho.¹⁷⁷ Ten byl i přes naše okrajové zmínění velmi významným glosátorem, patřícím do čtvrté generace, pod jehož vedením skládal doktorskou zkoušku samotný autor *Glossy Ordinaria*.¹⁷⁸

Byť jsou tyto informace o Baldoviniim velice zajímavé a významné. Dochovala se nám ještě jedna, mnohem slavnější zmínka, která pramení z nelehké situace, do které ho dostala údajná kolize dvou neřešitelných, navzájem si odporujících částí textů římského práva. A jelikož byla Digesta v té době považována za dokonalé, jednotné a bezchybné právo, u kterého nesměly být prováděny žádné změny, či snad kritika.¹⁷⁹ Onen zdánlivý nesoulad přivedl glosátora před nelehkou, až téměř neřešitelnou situaci. Tu se Jacobus rozhodl řešit obdobným způsobem, jakým by teolog řešil případnou nesrovnalost v díle Božím. Po velmi dlouhé době bezvýsledného úsilí o získání řešení se odebral do nedalekého

---

¹⁷⁴ HASKINS, Charles Homer. *The renaissance of the twelfth century*. Cambridge, Massachusetts, and London, England: Harvard University Press, 1971. s. 197; tamtéž 235-275

¹⁷⁵ URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého: římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. V Praze: C. H. Beck, 2001. s. 13

¹⁷⁶ Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právnícký*. 2014. s. 42; BELLOMO, Manlio. *The common legal past of Europe, 1000-1800*. Washington, D. C: Catholic University of America Press, 1995. s. 63

¹⁷⁷ BELLOMO, Manlio. *The common legal past of Europe, 1000-1800*. Washington, D. C: Catholic University of America Press, 1995. s. 130

¹⁷⁸ Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právnícký*. 2014. s. 47

¹⁷⁹ BELLOMO, Manlio. *The common legal past of Europe, 1000-1800*. Washington, D. C: Catholic University of America Press, 1995. s. 127; HISTORIA ET INTERPRETATIO DIGESTORUM SEU PANDECTARUM (KONFERENCE), s. 57

kostela, kde položil sbírky na oltář obklopený svícny a celou noc strávil na modlitbách. Druhého dne, časně ráno předstoupil před své kolegy a oznámil jim své „prozření“¹⁸⁰, díky kterému objasnil, že v předmětných textech k žádné kolizi nedochází.¹⁸¹

Můžeme jistě polemizovat nad důvěryhodností příběhu. Pravdou však zůstává, že glosátoři skutečně ke znovuobjeveným sbírkám římského práva přistupovali s obrovskou adorací, která jim dovolila jen opatrnou interpretaci a uctivé zacházení.¹⁸² Je tedy nasnadě tvrdit, že i po několika stoletích byl dodržován Justiniánův příkaz, který byl vydán krátce po jeho kodifikaci. Císař totiž považoval právo obsažené ve sbírce *tria volumina* za úplné, jehož interpretace byla dovolená, ale jakákoli změna nepřípustná.¹⁸³

4.1.3 Studium a jeho využití v praxi

Zájem o studium římského, nebo chcete-li civilního práva, byl od prvopočátků obrovský. Věhlas boloňského učení nabýval na síle, a s tím se zvyšovaly počty studentů, profesorů, ale i univerzit, které se jaly po vzoru první školy do studia, glosování a následného využívání výhod římskoprávní nauky. Obliba a popularita studia římského práva se dostala až na takovou úroveň, která se pro řadu vysoce postavených církevních představitelů jevila nepřípustnou. Ti se posléze snažili onen proslulý zájem, spolu s počtem studentů nějakým způsobem ovlivnit a v mnoha případech i omezit.¹⁸⁴

Zmíňme kupříkladu slavnou konstituci papeže Honorio III. tzv. „*Super speculam*“. Tou se nejvyšší církevní autorita snažila o omezení studia římského práva na námi již zmíněné univerzitě v Paříži.¹⁸⁵ Důvodem byl právě onen nevídaný

---

¹⁸⁰ Můžeme se tedy spíše domnívat, že glosátor celou noc přemýšlel nad tím, jak vysvětlí absenci kolize, jejíž případná existence by byla nepřípustná

¹⁸¹ BELLOMO, Manlio. *The common legal past of Europe, 1000-1800*. Washington, D. C: Catholic University of America Press, 1995. s. 127; Acta Iuridica Olomc. *Vědecký časopis právnícký*. 2014. s. 42

¹⁸² HISTORIA ET INTERPRATIO DIGESTORUM SEU PANDECTARUM (KONFERENCE), s. 56-59

¹⁸³ KINCL, Jaromír, Valentin URFUS a Michal SKREJPEK. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 42-53

¹⁸⁴ URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého: římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. V Praze: C. H. Beck, 2001. s. 24; Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právnícký*. 2014. s. 39-40

¹⁸⁵ DENIFLE, Heinrich. *Die Universitäten des Mittelalters bis 1400*. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung. 1885. s. 71

zájem o právo římské a opomíjení studia teologie, které se tak stávalo druhořadým.¹⁸⁶

Nyní se tedy podívejme, jak vypadal samotný průběh onoho všemi vyhledávaného studia. To bylo velmi ovlivněno vážností jednotlivých částí Digest a jejich časem přednášení. První hodiny začínaly již časně ráno a studenti na ně byli svoláváni zvonem.¹⁸⁷ *De mane* (jak se tyto hodiny nazývaly), patřily k těm nejdůležitějším a účast na nich patřila k těm nejvyšším. Byly zde studovány ty nejzásadnější texty Justiniánovy kodifikace, mezi které byly řazeny Codex, Digestum Infotiatum, Digestum Vetum a mnohdy také Digestum Novum. Souhrnně byly tyto klíčové přednášky nazývány jako tzv. „*lecturae ordinariae*“, které můžeme přeložit, jako „*běžné neboli základní čtení*“.

Jejich pomyslným protějškem byly méně navštěvované hodiny *de sero*. Konaly se v odpoledních hodinách a nebyla zde probírána tak podstatná látka, jako na přednáškách ranních. Mezi probírané sbírky patřily poslední tři knihy justiniánského kodexu, tedy „*Tres libri*“. Přednášky o těchto textech vedli jiní profesori, nežli ti přednášející v ranních hodinách a jejich hodiny byly nazývány „*lecturae extraordinariae*“ (*čtení mimořádné*).¹⁸⁸ Každá takováto přednáška trvala přibližně dvě hodiny a o rozdílné vážnosti mezi *lectuare ordinare* a *extraordinare* nám může taktéž vypovědět samotná peněžní odměna vyučujících. Většina hodin konaných *de mane*, byla mnohem lépe finančně ohodnocena, nežli přednášky odpolední.¹⁸⁹

Podoba výuky se k nám taktéž dostává z poznámek již zmíněného glosátora Odofreda, ten ve svém díle z roku 1250¹⁹⁰ vymezuje výuku římského práva do pěti částí. Nejprve začal profesor se shrnujícím, avšak důkladným a pomalým čtením každé části. Poté následovaly dvě podrobnější předčítání, z nichž každé kladlo důraz na jiné pasáže. Posléze byl dán prostor případné dialektice a interpretaci,

---

¹⁸⁶ ČERNÝ, Miroslav. *Vztah mezi římským a kanonickým právem ve středověku a papežská konstituce super specu.. několik stručných poznámek k rozsáhlé problematice*1. [online] [cit. 21. 03. 2022]. 2017, roč. 46/2.

Dostupnéz: <http://www.karolinum.cz/journals/pravnehistoricke-studie>

¹⁸⁷ HASKINS, Charles Homer. *The renaissance of the twelfth century*. Cambridge, Massachusetts, and London, England: Harvard University Press, 1971. s. 202-204

¹⁸⁸ Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právnícký*. 2014. s. 41

¹⁸⁹ DENIFLE, Heinrich. *Die Universitäten des Mittelalters bis 1400*. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung. 1885. s 542

¹⁹⁰ HASKINS, Charles Homer. *The renaissance of the twelfth century*. Cambridge, Massachusetts, and London, England: Harvard University Press, 1971. s. 203-204

při kterých byly vyřešeny zdánlivé (opravdu upozorněme zdánlivé¹⁹¹) rozpory mezi jednotlivými částmi a na závěr bylo dílo nezřídka přečteno znovu.¹⁹² Po celou tuto dobu čtení si studenti vytvářeli krátké poznámky a jejich kýženým cílem bylo co největší zapamatování, či písemné zaznamenání předmětných textů.¹⁹³

Tento postup se nám může zdát velmi zvláštní a jeho aplikace na dnešní studium takřka nemyslitelná. Avšak tehdejší glosátoři (zejména pak vyučující) se při výuce řídili podstatným příslovím: „*legere et repetere*“.¹⁹⁴ To bychom mohli přeložit jako tzv. „*čtení a opakování*“. Profesor tak několikrát četl ty samé texty velmi pomalu a srozumitelně, aby si je studenti dokázali co nejvíce zapamatovat, či zapsat.¹⁹⁵ Důvod takového postupu byl jednoduchý. Minimálně v počátcích glosátorského učení byl profesor jediným vlastníkem ucelených sbírek římského práva a mohl tak studenty s těmito texty seznamovat ústní formou, ze které se postupem času začala rodit i první interpretace.¹⁹⁶

Ona samotná interpretace je nesmírně důležitou dovedností, kterou by měl ovládat každý *advocatus*, a na kterou je kladen u juristů důraz již od nepaměti. Interpretace byla během studií římského práva rovněž rozvíjena, můžeme dokonce říci, že od samotného počátku znovuoobjevení Digest se tomuto umění interpretovat dostává nebývalé pozornosti.¹⁹⁷ Samotný pojem recepce (kterým bývá středověké studium římského práva souhrnně nazýváno), se s tímto pojmem velmi výrazně pojí, jelikož součástí každého procesu recepce je samotná interpretace neboli výklad jednotlivých částí textu.¹⁹⁸ Avšak ve světě práva pouhá interpretace nestačí. Neméně důležité je i její realizování, tedy užití interpretovaných právních norem v praxi. V počátcích římského práva to byli kněží neboli pontifikové, kteří pomocí tzv. „*responsa*“ odpovídali na sporné právní otázky. Později (na počátku

---

¹⁹¹ URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého: římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. V Praze: C. H. Beck, 2001. s. 15

¹⁹² HASKINS, Charles Homer. *The renaissance of the twelfth century*. Cambridge, Massachusetts, and London, England: Harvard University Press, 1971. s. 203-204

¹⁹³ Současní vzdělanci umí v dnešním světě mnohé vyhledat, či zjistit, ale tehdejší učenci takovou možnost neměli. Proto se většinu informací a textů snažili znát nazpaměť; BELLOMO, Manlio. *The common legal past of Europe, 1000-1800*. Washington, D. C: Catholic University of America Press, 1995. s. 185

¹⁹⁴ Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právnícký*. 2014. s. 41 - 43

¹⁹⁵ HASKINS, Charles Homer. *The renaissance of the twelfth century*. Cambridge, Massachusetts, and London, England: Harvard University Press, 1971. s. 203-204

¹⁹⁶ Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právnícký*. 2014. s. 41 - 43

¹⁹⁷ FALADA, David. *Recepce římského práva*. 2016. s. 24-28

¹⁹⁸ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o, 2017. s. 150-152; FALADA, David. *Recepce římského práva*. 2016. s. 11-24

principátu), byla tato pravomoc svěřena pouze vybraným právníkům (*ex auctoritate principii*).¹⁹⁹

Odpovědi na takto vznesené (v zásadě sporné) právní otázky se nám objevují i ve středověku od prvního užívání římského práva. Již se však nenazývají *responsa*, ale jako tzv. „*consilia*“.²⁰⁰ To ale neznamená, že by snad došlo k nějaké významně změně, spíše bychom mohli říci, že v procesu přejímání středověcí právníci přejali i *responsa*, která však byla nazývána jinak. Argumentem pro právě zmíněné je jejich činnost, která nebyla vždy výlučně akademickou. Již sám zakladatel římskoprávní recepcy, *lucerna iuris*, Irnerius využíval výhody římského práva v praxi pomocí právě zmíněných *consilií*. O jeho působení mimo akademickou obec a o jeho životě po boku vlivných osob bylo již pojednáno výše. Na co bychom však měli poukázat, byli jeho slavní učenci, námi již zmínění *quattuor doctores*. Ti vedle běžných *consilií*, řešených v rámci každodenní právní praxe podávali odpovědi na nejdůležitější otázky středověku. A to na právní otázky samotného císaře, který kupříkladu řešil spor s papežem, nebo v případě otázky, zda je pánem celého světa.²⁰¹ Jinými slovy, římskému právu a jeho užití v praxi se dostávalo takové úcty, že jej respektovaly i ty nejnvýše postavené osoby tehdejší doby.²⁰² Glosátoři podávali odpovědi na právní otázky po celou dobu své existence, avšak mnohem větší roli sehrála *consilia* u jejich následovníků, tedy u slavných komentátorů.

4.2 Škola komentátorů

Stejně tak, jako nemůžeme s jistotou určit přesný rok založení Boloňské univerzity, nelze úzce vymezit počátek školy glosátorů a ani v nejmenším nemůžeme určit přesnou dataci, kdy se z glosujících právníků stávají právníci komentující. Tedy kdy dochází k přerodu z jedné právní školy do druhé. Jediné, co bývá tradičně zmiňováno je ona, již výše zmíněná, *Accursiova Glossa ordinaria*,

---

¹⁹⁹ KINCL, Jaromír, Valentin URFUS a Michal SKREJPEK. *Římské právo*. Praha: C. Beck 1995. s. 3-42 ; *Acta Iuridica Olomucensia. Vědecký časopis právnícký*. 2014. s. 134-136

²⁰⁰ BELLOMO, Manlio. *The common legal past of Europe, 1000-1800*. Washington, D. C: Catholic University of America Press, 1995. s. 153-156

²⁰¹ ČERNÝ, Miroslav. *Consilia jako pramen poznání středověkého římského práva. SBORNÍK PRACÍ HISTORICKÝCH* [online] [cit. 9. 03. 2022]. 2018, roč. XLIV, č. 54. Dostupné z: www.upol.cz/ho.php

²⁰² URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého: římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. V Praze: C. H. Beck, 2001. s. 25-29

kteřá v okamžiku vzniku pozvolně uhasíнала jednu etapu, avšak otevířala cestu nové.²⁰³ Tento nový směr je ztělesněn ve druhé středověké, římskoprávní škole, na kterou bylo celá staletí nahlíženo s velkým despektem, proti kterému je hodno se přinejmenším ohradit, či jej vůbec nereflektovat.²⁰⁴

Donedávna zněl název této školy jasně: *postglosátoři*, tedy ti, kteří pouze navazují na glosátory. Avšak již toto samotné označení, z úst Carla Friedricha von Savignyho²⁰⁵, jim nepřikládá větší zásluhy.²⁰⁶ Ovšem takovéto označení je přinejmenším nedostatečné, a ani v nejmenším nám nevyřovídá nic o tom, čím tito navazující učenci skutečně byli a jaký po sobě zanechali odkaz.²⁰⁷ Další, v dnešní době více užívaný název zní: komentátoři, ten již alespoň v hrubých rysech poskytuje jakýsi nástin jejich tvorby. Ta se od činnosti glosátorů lišila ve větší nevázanosti na text. Komentátoři prostřednictvím svých komentářů spíše vykládají předmětný text pomocí kratších či delších poznámek a jejich kýženým cílem je vytvoření jakési volné výkladové interpretace, která již neopisuje text, který by měl čtenář znát.

Musíme si uvědomit, že postupně začalo docházet k tomu, že se ona slavná metoda studia spolu se způsobem myšlení glosátorů ukázala být v nově vznikajícím právním světě a v rychle se vyvíjející společnosti nedostačující. Na scénu se mnohem více dostávalo tzv. *ius proprium* neboli právo sílících italských měst. Ty koncem 13. století začaly vydávat své vlastní zákony a statuta. Dále zde bylo všudypřítomné právo kanonické, které bylo platné pro celou *societas christiana*.²⁰⁸

---

²⁰³ HASKINS, Charles Homer. *The renaissance of the twelfth century*. Cambridge, Massachusetts, and London, England: Harvard University Press, 1971. s. 201-209

²⁰⁴ URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého: římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. V Praze: C. H. Beck, 2001. s. 24; Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právnícký*. 2014. s. 26-29

²⁰⁵ Německý romanista, proslulý právník, politik a především zakladatel historickoprávní školy 19. století. Za svůj život (1779-1861) se proslavil úsilím o vybudování jednotného německého soukromého práva založeného na dogmatice a technice římského práva.; Srov. BARTOSEK, Milan, Michal SKREJPEK a Oleg MAN. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Academia, 1994. s. 322

²⁰⁶ ČERNÝ, Miroslav. Právník a básník Cinus z Pistoie aneb od glosátorů ke komentátorům. *Právnícké listy* [online]. [cit. 11. 03. 2022]. 2020, roč. 2/2020. Dostupné z: www.fpr.zcu.cz a v systému ASPI s. 4

²⁰⁷ URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého: římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. V Praze: C. H. Beck, 2001. s. 26-33

²⁰⁸ ŽIJEME V NEJLEPŠÍM Z MOŽNÝCH PRÁVNÍCH SVETU?, Cvrček, František a Helena JERMANOVÁ, eds. *Metamorfózy práva ve střední Evropě IV: Žijeme v nejlepším z možných právních světů? : sborník příspěvků ze stejnojmenné mezinárodní konference pořádané právníckou fakultou ZCU v Plzni ve dnech: 1. - 3. října 2014 ve Znojmě*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. s. 371 (dále jen: *Metamorfózy práva ve střední Evropě IV*)

A vedle toho zde stálo dokonalé římské právo, ve kterém se nacházelo mnohem více odpovědí, nežli v posledních dvou zmíněných.

Oproti svým předchůdcům, kteří považovali římské právo za živé a jako jediné možné platné, vstupovali komentátoři do doby mnoha právních systémů, a bylo nezdárcou zapotřebí určit, které právo, a která právní norma bude přiléhající pro onu vyvstalou otázku. Proto byli komentátoři v praxi mnohem schopnějšími právníky, kteří se vyznačovali nezměrným množstvím poskytnutých *consilií*. Z nichž byly posléze dokonce vytvářeny studijní materiály pro další generace přicházejících učenců.²⁰⁹ Z této spojitosti také pro tyto představitele pramení mnohem přesnější označení: *konsiliátoři*.²¹⁰

4.2.1 Slavní představitelé

Uvedme si z těchto konsiliátorů alespoň pár významných představitelů, jejichž činnost je znamenitým důkazem toho, že na komentátory nelze nahlížet pouze jako na jakési epigony svých předchůdců. Prvním z nich je slavný Bartolus de Saxoferrato, jehož učitelem byl méně zmiňovaný, avšak arci významný Cinus z Pistoie. Bartolus byl Perugijským profesorem, který žil přibližně mezi roky 1314 až 1357. Za svůj život vytvořil velkolepé dílo zaměřující se na statutární, feudální, ale především římské právo. Ona *dobrá zdání* (jak bývají právní odpovědi komentátorů mnohdy nazývána) Bartola byla po celá staletí opisována, a to nejdříve v rukopisné a později v tištěné podobě ještě v 15. století. Dodnes se nám dochovala značná část jeho *consilií*, a to v podobě 465 položek.²¹¹ Byť se mnohdy setkáváme s daleko vyššími počty a obsáhlejšími spisy, je nutné připomenout, že Bartolo se nedožil takového věku jako řada jeho současníků.

Zde se však sluší zmínit jedno staré římské přísloví: „*ad bene vivendum breve tempus satis est*“ neboli: „*na dobrý/úspěšný život stačí i krátká doba*“.²¹²

---

²⁰⁹ ČERNÝ, Miroslav. Consilia jako pramen poznání středověkého římského práva. *SBORNÍK PRACÍ HISTOR*. [online] [cit. 11. 03. 2022]. 2018, roč. XLV, č. 54. Dostupné z: www.upol.cz/ho.php. s. 35-38

²¹⁰ URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého: římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. V Praze: C. H. Beck, 2001. s. 26-33

²¹¹ ČERNÝ, Miroslav. Consilia jako pramen poznání středověkého římského práva. *SBORNÍK PRACÍ HISTOR*. [online]. [cit. 13. 03. 2022] 2018, roč. XLI, č. 54. Dostupné z: www.upol.cz/ho.php. s. 35-40

²¹² KLANG, Miloš. *Malá encyklopedie latiny v právu: slova, slovní obraty a přísloví z latiny pro právníky*. Praha: Linde, 2004. s. 11

Ono přísloví je jistě pravdou, a platí-li pro ostatní, tak pro Bartola ještě mnohem více. Jeho přínos byl totiž tak obrovský, že se sami nástupci začínají nazývat *bartolisté*.²¹³

Právní rady Bartola měly postupem času takovou váhu, že byly stavěny na roveň zákonům. I proto se můžeme setkat s falzifikáty sepsanými pod jeho jménem. Příkladem je *consilium* o údajném ospravedlnění čarodějnictví, které však bylo vytvořeno až v 16. století.²¹⁴ Avšak i některé tyto legendy jsou založené na pravdě a pro hodnověrnou zmínku nemusíme chodit daleko. Bartolo byl oceněn za velmi přínosné služby na našem území samotným Karlem IV., v podobě čestných titulů a císařských výsad.²¹⁵

„Nejslavnější z komentátorů“- tak byl profesor Bartolus de Saxoferrato nazýván, a s jeho odkazem se pojila teze „*non est iurista nisi bartolista*“, tedy: „*není právníkem ten, kdo není bartolista*“.²¹⁶ Avšak i takto velmi přínosná činnost, která po sobě zanechala živoucí odkaz, nezastínila působení jeho nástupců. Uvedme kupříkladu jeho nejslavnějšího žáka, jímž byl Baldus de Ubaldis.²¹⁷

Budeme-li považovat Bartola za nejslavnějšího konsiliátora, jistě to nebude zcestná myšlenka. Avšak chybovat nebudeme ani v případě jeho svěřence Balda, ten se narodil v roce 1327 a umírá přibližně roku 1400.²¹⁸ Za svůj o mnoho delší život napsal neúměrně více *consilií*, některé zdroje hovoří až o počtu 2500 dobrých zdání, které vyšly tiskem ve 26 vydáních. Na život jednoho komentátora je takovéto číslo jistě obrovské, ale tím spíše se nám bude jevit neuvěřitelná finanční odměna, která za život Balda přesahovala patnáct tisíc dukátů.²¹⁹ Takto zmíněné úspěchy samy svědčí o nesmírně zkušeném a vyhledávaném právníkovi. Avšak i k právě

---

²¹³ BARTOSEK, Milan, Michal SKREJPEK a Oleg MAN. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Academia, 1994. s. 308; MIROSLAV, Černý. *Consilia jako pramen poznání středověkého římského práva*. *SBORNÍK PRACÍ HISTORICKÝCH* [online]. 2018, roč. XLIV, č. 54. Dostupné z: www.historie.upol.cz/ho.php. s.35-38

²¹⁴ ČERNÝ, Miroslav. *Consilia jako pramen poznání středověkého římského práva*. *SBORNÍK PRACÍ HISTOR*. [online] [cit. 1. 03. 2022]. 2018, roč. XLIV, č. 54. Dostupné z: www.upol.cz/ho.php. s. 36-40

²¹⁵ SPUNAR, Pavel. *Kultura středověku*. Praha: Academia, 1995. s. 110- 113

²¹⁶ Tamtéž, s. 112

²¹⁷ BARTOSEK, Milan, Michal SKREJPEK a Oleg MAN. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Academia, 1994. s. 308; BOHÁČEK, Miroslav. *Připomínky k popisu legistických a kanonistických rukopisů*. *Vědecko-teoretický sborník*. 1957. s. 11-12

²¹⁸ ČERNÝ, Miroslav. *Právník a básník Cinus z Pistoie aneb od glosátorů ke komentátorům*. *Právnícké listy* [online]. 2020, roč. 2/2020. Dostupné z: www.fpr.zcu.cz a v systému ASPI s. 5

²¹⁹ ČERNÝ, Miroslav. *Consilia jako pramen poznání středověkého římského práva*. *SBORNÍK PRACÍ HISTOR*. [online] [cit. 1. 03. 2022]. 2018, roč. XLIV, č. 54. Dostupné z: www.upol.cz/ho.php. s. 37-42

zmíněnému je nutno dodat, že Baldus vedle tradiční činnosti konsliátorů působil mnohem aktivněji. Nutno vysvětlit, že činnost komentátorů spočívala v orientaci na jedno vytyčené území s omezeným cestováním, kdy si představitelé této druhé školy nechávali sporné právní otázky zasílat do místa svého působení. Avšak Baldus z pozice teoretika, praktika a především juristy specializujícím se nejvíce na věčné římské právo, působil v mnoha městech tehdejší Itálie. A přesto, že se jeho nejvýznamnější dílo: *De commemoratione famosissimorum doctorum in utroque iure* nedochovalo, bývá mnohými považován za mnohem přínosnějšího představitele druhé středověké římskoprávní školy.²²⁰

4.2.2 Konsiliátor a nový právní svět

Znovuobjevení římského práva na počátku 12. století neznamenal jen opětovné studium v podobě glosujících právníků, či snad úctu k dochované antickému odkazu. Tehdejší doba, včele se svými vrcholnými prosazovala jistou doktrínu obnoveného císařství ve středověku. Z tohoto důvodu bylo římské právo považováno za stále platné a účinné, tedy ne za mrtvé, ale za živé právo, které jakoby nikdy neupadlo v zapomnění.²²¹

Avšak představitel druhé středověké římskoprávní školy se oproti svým předchůdcům ocitá ve světě, kde již není jediným pramenem římské právo, coby výlučný, až posvátný pramen, který je možno jen vykládat. Nyní se před právníky staví stále silnější vliv městských států v severní části Itálie, které se postupně začínají řídit vlastním zákonodárstvím, principy a statuty. Vedle toho stál námi již zmíněný vliv církve, jenž byl prosazován všudypřítomným právem kanonickým.²²²

A přesto, že bylo nově vznikající právo Italských městských států tzv. „*ius proprium*“, mnohem jednodušší, a jeho užití bylo z důvodu nižší úrovně velmi složité, prosazovala města aplikační přednost svých statut před jakýmkoli jiným

---

²²⁰ BARTOSEK, Milan, Michal SKREJPEK a Oleg MAN. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Academia, 1994. s. 308

²²¹ URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého: římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. V Praze: C. H. Beck, 2001. s. 24; Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právnícký*. 2014. s. 26-28

²²² ČERNÝ, Miroslav. Consilia jako pramen poznání středověkého římského práva. *SBORNÍK PRACÍ HISTOR*. [online] [cit. 1. 03. 2022]. 2018, roč. XLIV, č. 54. Dostupné z: www.upol.cz/ho.php. s. 36-40

právním pramenem. Avšak ono partikulární právo, které vznikalo spíše z lokálních zvyků a tradic, nedokázalo v majoritním počtu případů odpovědět na vyvstalé právní otázky a každodenní spory. A právě v tuto chvíli přicházelo na řadu římské právo v podobě *ius commune* (právem obecným) včele se svými právníky komentátory.²²³

Procesní praxe tedy vypadala tak, že byl městský soudce povinen nejdříve řešit vyvstalý právní problém pomocí městských statut, která byla městy upřednostňována a vymáhána. Dokonce v případě odmítnutí aplikační přednosti mohl následovat i trest smrti, který je znám u několika nejvýše postavených městských úředníků (tzv. potestů). Poté následovalo přihlídnutí k právním zvyklostem tzv. „*consuetudines*“, které byly v podobě nepsaného práva. A až na úplný závěr bylo možné posoudit onen spor pomocí římského práva, které však bylo díky své dokonalosti užíváno velmi často.²²⁴

Ono užití bylo možné jen díky zkušeným konsiliářům, kteří se velmi přičinili o postavení římského práva v podobě *ius commune* v tomto „*novém světě práva*“, a to tak, že jej velmi výhodně nechali postavit do pomyslné druhé řady, která však byla mnohem širšího užití nežli partikulární městské právo.²²⁵ Sám Bartolo o vztahu římského práva vstupujícího prostřednictvím *ius commune* a *ius proprium* napsal: „*Omnes dictate interpretationes fiunt autoritate legis*“ a „*Statutum interpretatur secundum ius communem*“, to profesor Manlio Bellomo překládá jako: „*All interpretations of the statutes must be made with the authority of the Roman laws.*“²²⁶ Z toho tedy jasně vidíme, onu nesmírnou úlohu římského práva, které ve své podstatě netvořilo jen jakousi pomocnou ruku. Totiž, námi zmíněná druhá řada byla však jen zavádějícím postavením. Římské právo si díky svým představitelům druhé středověké římskoprávní školy, a také díky svému věčnému, dokonalému a širokému uplatnění vybuodovalo již v této době výchozí postavení a jeho možnost užití byla nezměrná i po aplikační přednosti jiných práv.²²⁷

---

²²³ URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého: římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. V Praze: C. H. Beck, 2001. s. 24; Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právníký*. 2014. s. 27-31

²²⁴ *Metamorfózy práva ve střední Evropě IV*. s. 369-371

²²⁵ Jinými slovy, díky přičinění komentátorů byly italské městské státy se svými statuty a právními zvyklostmi jen jakými „malými ostrůvky v obrovském oceánu římského práva, který je všechny obklopoval se stejným obsahem, razancí, a jehož působení bylo všude stejné“

²²⁶ BELLOMO, Manlio. *The common legal past of Europe, 1000-1800*. Washington, D. C: Catholic University of America Press, 1995. s. 191-194, cit. s. 193

²²⁷ BOHÁČEK, Miroslav. Přípomínky k popisu legistických a kanonistických rukopisů. *Vědecko-*

5. Přínos znovuoobjevení a studia římského práva pro právo kontinentální

Kontinentální typ právní kultury vděčí za svůj vznik a znamenitý základ římskému právu.²²⁸ Jeho nauka byla velmi okrajově zahrnuta do výuky sedmi svobodných umění, konkrétně se tak stalo pomocí rétoriky, která se postarala o to, aby neupadl květnatý a ucelený projev, kterým byli význační právníci. Přesto samotné římské právo bylo ve své dokonalé podobě znovuoobjeveno až středověkými římskoprávními školami, které jako první nastolily směr, jakým se novověká právní věda bude ubírat. Můžeme dokonce říci, že Řím prostřednictvím svých výborných právníků s nehynoucí slávou vytvořil za celou dobu své existence monumentální dokonalé právo. Avšak teprve středověké římskoprávní školy nás prostřednictvím svých prvotřídních učenců naučily, jak tento skvostný právní odkaz funguje, jak jej lze využít i po několika staletích, a jak tyto prastaré normy obtočí vedle nově se formujících právních pramenů.²²⁹

Novodobá právní věda však těmto učencům vděčí také za to, že na římský typ právního myšlení dokázali vytvořit aparát obecně platných pojmů a zásad, které usnadňují chápání a vykládání jednotlivých provázaností právních norem, a které jsme si navykli užívat při interpretaci jakéhokoli právního textu.²³⁰

Uvedením sousloví „*středověké římskoprávní školy*“ myslíme skutečně obě dvě, na sebe navazující, navzájem propojené typy právního smýšlení a systémů užívání římského práva v tehdejší době. A přesto, že se zdá toto konstatování zbytečné, opak je pravdou. Ještě donedávna se přisuzovaly zásluhy jen jedné z těchto škol, a to škole glosátorů. Komentátoři, konsiliátoři, či s despektem postglosátoři, byli považováni jen za jakési méně významné epigony svých slavných předchůdců. Avšak toto omezené smýšlení pocházející od představitelů německé pandektistiky 19. století,^{231 232} je ve své podstatě neúplné. Musíme si

---

teoretický sborník. 1957. s. 12; URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého: římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. V Praze: C. H. Beck, 2001. s. 24; Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právnícký*. 2014. s. 27-33

²²⁸ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r., 2017. s. 115-119

²²⁹ URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého: římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. V Praze: C. H. Beck, 2001.. s. 33-39 ; s. 1-5

²³⁰ Tamtéž, s. 34-35

²³¹ BELLOMO, Manlio. *The common legal past of Europe, 1000-1800*. Washington, D. C: Catholic University of America Press, 1995. s. 191-194, s. 20-23

²³² Všele stál námi již zmíněným Frederichem Karlem von SavignymB ARTOSEK, Milan, Michal SKREJPEK a Oleg MAN. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Academia, 1994. s. 322

uvědomit, že školy na sebe navzájem navazovaly a ani jedna z nich nesměla ve vývoji jurisprudence chybět, jinak by novodobá právní věda neměla tu podobu, jakou má dnes.²³³ Proto, budeme-li tápat v určení, která ze dvou středověkých římskoprávních škol byla významnější, a která ovlivnila podobu kontinentálního typu právní kultury více, je to zcela správné smýšlení. Zjednodušeně vzpomeňme, za co jednotlivým školám vděčíme.

Glosátoři byli ti, kteří znovuobjevili dokonalé římské sbírky a kteří je obohatili o své glosy. Díky jejich zásluze se tak dospělo k mnohostrannému kvalitativnímu výkladu, a k dokonalému poznání dávno zapomenutých norem.²³⁴ Můžeme o nich tedy tvrdit, že to byli nesmírně významní legisté, kteří svým působením položili základní kámen pro nynější podobu kontinentálního typu právní kultury.

Komentátoři však přes obrovské nároky, které na ně kladla tehdejší společnost a obtížnost, kterou přinášela existence více právní pramenů, dokázali výborně navázat na své předchůdce a co více, v mnoha směrech je i předčit. Proto považujeme-li glosátory za ty, kdo položili základní kameny kontinentální právní kultury, o komentátorech ono tvrzení musíme říci zrovna tak. Vedle toho, že to byli právě oni, kteří vyvinuli základy samotného mezinárodního práva soukromého a začali jako první užívat tzv. kolizní normy. Dokázali uvést římské právo do praxe a svým přičiněním z něj udělali více nežli pomocný pramen práva, který začínal být stále více užíván, a který se tak postupně stal součástí mnoha právních řádů Evropského kontinentu.²³⁵

5.1 Význam tohoto období pro povolání právník

Nezměrný význam středověku, a především pak doby, ve které působily středověké římskoprávní školy, je nám již znám. Nyní se však zaměříme na přínos, který po sobě tyto školy zanechaly, pro povolání právník. Nejprve si objasníme, odkud se vzala, a co znamenala ona slavná zkratka „*JUDr*“, tedy námi velmi

---

²³³ URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého: římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. V Praze: C. H. Beck, 2001. s. 30-33

²³⁴ BOHÁČEK, Miroslav. Přípomínky k popisu legistických a kanonistických rukopisů. *Vědecko-teoretický sborník*. 1957. s. 11-12

²³⁵ URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého: římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. V Praze: C. H. Beck, 2001. s. 26-33

užívaný a známý akademický titul, jehož nositel požívá oslovení „*doktor, či doktor práv*“. Poté budeme věnovat pozornost počátkům samotného povolání a uvedeme si, kdo byli oni představitelé, kteří jako první vykonávali právní poradenství nejvíce podobné tomu dnešnímu.

Okrajově jsme se již zmínili o onom sporu, který mezi sebou mělo právo světské, tedy římské a právo církevní neboli kanonické. Toto „*úsilí o aplikační nadvládu*“ trvalo již od samého počátku formování a existence těchto dvou právních systémů vedle sebe.²³⁶

Avšak k největšímu vyvrcholení jejich podob a k počátkům eskalace dochází až v období, kdy je znovuobjeveno římské právo, tedy ve 12. století na Apeninském poloostrově.²³⁷ Od té chvíle dochází k tomu, že vedle sebe stojí dva samostatné, velmi propracované právní systémy a každý z nich bojuje o to, aby byl užíván přednostněji a ve více případech.

Nakonec dochází k jakési koexistenci dvou právních věd, které tak vytvářejí na sobě závislé právní prostředí středověku. A protože legisté a stejně tak i dekretisté tvrdili, že jejich právo je výlučné pro celou *societas Christiana*, a snažili se svoje normy prosadit na veškeré, vyvstálé právní otázky a spory, bylo nutností ovládat materii obou dvou právních věd.²³⁸

Proto, chtěl-li učený jurista obstát v praxi, nemohl se omezit jen na jedno právo, ale musel se z něj stát tzv. „*doctor iuris utrisque*“ jehož zkratkou je pak námi zmíněné JUDr., které tedy překládáme jako „*doktor obojího práva*“. Avšak v dnešní době se jedná spíše o přežitek a zkratkou JUDr. je myšlena osoba, která nezná námi zmíněné „*obojí právo*“, avšak osoba, která získala akademický titul vysokoškolsky graduovaného právníka.²³⁹

Počátky akademického titulu nazývaného „*doktor práv*“ tedy pochází z dob samotného formování „*utrumque ius*“ („*obou práv*“)²⁴⁰. Avšak činnost a postavení

---

²³⁶ Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právnícký*. 2014. s. 35

²³⁷ Ve stejné době, v jaké počali svoji činnost glosátoři, dosáhlo kanonické právo svého prvního vyvrcholení. A důvod, proč jím byla rovněž Itálie je prostý, Řím byl sídlem papeže, coby hlavy církve.

²³⁸ BELLOMO, Manlio. *The common legal past of Europe, 1000-1800*. Washington, D. C: Catholic University of America Press, 1995. s. 191-194, s. 74-77

²³⁹ URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého: římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. V Praze: C. H. Beck, 2001. s. 23-25

²⁴⁰ BELLOMO, Manlio. *The common legal past of Europe, 1000-1800*. Washington, D. C: Catholic University of America Press, 1995. s. 191-194, s. 78

právníků, jaké známe dnes, se začalo formovat až o něco později. A to v době, kdy se ve středověké Itálii začalo vedle kanonických a římských norem (které svou koexistencí-zjednodušeně řečeno- vytvářeli námi již zmíněné *ius commune*), začalo stále silněji hlásit o slovo *ius proprium*.²⁴¹

A právě v této době začínají své právní kvality užívat v praxi námi již zmínění komentátoři. K tomuto jsme si již dříve řekli dostatek, avšak uvedme nyní názorný příklad, který nám přiblíží jejich významné postavení a aktivitu, která se nejvíce podobá činnosti dnešních právníků.

Výkonným orgánem měst byly na počátku formování městských států konzulové, avšak v první třetině 13. století se v pozici nejvyššího úřadu města objevuje jediný úředník, jehož název sám o sobě evokuje jisté postavení.²⁴² Jedná se o tzv. *podestu*, jehož název je odvozen z latinského „*potestas*“²⁴³, které znamená „moc“. A skutečně se jednalo o mocné a vlivné osoby, které byly městem do svého úřadu povolány. Avšak v případě, že chtělo město konkrétního *podestu* zbavit svého úřadu, muselo se vycházet z předem daných striktních pravidel *syndikátního procesu*. Avšak v tomto procesu se muselo vycházet z nějakého nestranného práva, jehož užití by nemohlo být napadeno z důvodu neobjektivnosti. A právě zde přicházelo v úvahu užití římského práva, prostřednictvím někoho, kdo jej skvěle ovládal, tedy za pomoci skvělých právníků komentátorů.²⁴⁴

Tento názorný příklad však není ojedinělý, konsiliátoři přicházeli s řešením obdobných případů do styku denně. A vzpomeneme-li na jejich *consilia* a bohatou nedocenitelnou praxi, kterou poskytovali společnosti. Nepřekvapí nás, jejich nedocenitelný význam, stejně tak úcta, které požívali a vynikající společenské postavení, kterého svojí prací dosahovali.²⁴⁵

Pro svojí vynikající orientaci v soudobém a především pak římském právu, byli společností vyhledáváni a dalo by se říci, že po sobě zanechali nehynoucí odkaz, který by dnes mohl sloužit jako jakýsi vzor pro dnešní právníky.

---

²⁴¹ *Metamorfózy práva ve střední Evropě IV*, s. 370-373

²⁴² Tamtéž, s. 370

²⁴³ SKŘEJPEK, Michal. *Latinsko-český slovníček římského práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. s. 133

²⁴⁴ URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého: římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. V Praze: C. H. Beck, 2001. s. 29-30

²⁴⁵ Tamtéž s. 32-33

Závěr

Antika po sobě zanechala dokonalé a věčné, římské právo. To ve středověku prošlo dvěma fázemi. Nejdříve postupně upadalo, až se na něj v průběhu staletí dočista zapomnělo. Avšak jen díky tomu mohlo tak velkolepě vstát z mrtvých na počátku 12. století v podobě nově vznikajících univerzit a jejich představitelů.

Na samém počátku jsme se zaměřili na dosti spornou, avšak ve výsledku nezbytnou periodizaci středověku, kde byly popsány tři nejvíce zmiňované počátky této eminentní doby. Následně jsme onen bod završili již více shodným koncem v podobě dvou událostí. Poté bylo stručně nastíněno, jaká kodifikace římského práva byla pro středověké učence stěžejní, a jak tyto sbírky vznikaly. Kapitola byla na samém konci završena poukázáním na udržení a rozvíjení antického studia v raném středověku.

Následující kapitola byla věnována zajímavé, avšak velmi významné renesanci 12. století, v níž docházelo k rozkvětu dosud nemyslitelných vědních oborů a samotného studia. Bylo zde pokračováno vznikem univerzit, s velkým důrazem na univerzitu v Boloni a na okrajové zmínění dalších univerzit té doby. A byl zde zároveň popsán život prvních univerzitních učitelů a studentů.

Následující kapitola byla detailně věnována dvěma středověkým římskoprávními školám, přičemž jako první jsme se zaměřili na slavné glosátory, jejich metodu studia, generace a především pak na odkaz, který po sobě zanechali. Rovněž zde byl podrobněji vymezen nejvýznamnější autor a jeho převratná činnost, která ovlivnila celé řady nástupců. V tomto bodě byla rovněž rozvedena jejich činnost a postavení, do kterého se touto činností dostávali. A v neposlední řadě jsme si ukázali, jaké bylo jejich studium a jak se jeho kvality daly užít v praxi. V této kapitole jsme navázali jejich významnými nástupci, kteří si i přes mnohé pejorativní náhledy zaslouží nevídaný obdiv a úctu. Pokračovali jsme v trendu a tak jako u předešlé školy jsme popsali jejich slavné představitele a důvody jejich věhlasu. Na závěr jsme vymezili jejich obrovskou schopnost orientace v praxi a užití římského práva ve světě více právních pramenů.

V samotném závěru práce jsme se věnovali přínosu tohoto období pro povolání „právník“. Ukázali jsme si, jak vznikla ona slavná zkratka „*JUDr.*“. A kdo byli ti úplně první představitelé, o kterých můžeme říci, že jejich činnost nastavila předpoklady a vzor pro právníka dnešní doby.

Resumé

At the very beginning, we focused on a rather controversial but at last necessary periodization of the Middle Ages, where were the three most mentioned beginnings of this eminent period described. Subsequently, we finalized that point with an even more identical ending in the form of two events. It was then briefly outlined what codification of Roman law was crucial for the medieval scholars, and how these collections were created. The chapter was concluded at the very end with a vouch on the maintenance and development of ancient studies in the early Middle Ages.

The following chapter was dedicated to an interesting, but very important renaissance of the 12th century, in which the unthinkable scientific fields and the study itself began to flourish. It was then followed by the establishment of universities, with great emphasis on the University of Bologna and a brief mention of other universities at that time. There, the life of the first university teachers and students was also described.

The next chapter was devoted in detail to two medieval Roman law schools, the first of which was to focus on the famous glossators, their method of study, generations and above all the legacy they left behind. In the same way, the most important author and his revolutionary activity is described, which influenced the whole successors that were to follow. In this point, their activities and the positions they came to is also elaborated. At last but not least, we showed what their study was like and how its qualities could be used in practice. In this chapter, we have followed up with their important successors, who despite their many pejorative views, deserve unprecedented admiration and respect. We continued the trend, and as like with the previous school, we described their famous representatives and the reasons for their fame. In the conclusion, we have defined their great ability to orient themselves in practice and the use of Roman law in the world of multiple legal sources.

The very end of the thesis was devoted to the contribution of this period to the profession of “lawyer”. We showed how the famous abbreviation “JUDr.” came about and who were the very first representatives, about whom we can say that their work and actions set the prerequisites and model for the lawyer that is today.

Seznam použité literatury

- Acta Iuridica Olomucensia. *Vědecký časopis právníký*. 2014. ISSN 1801-0288.
- AUGUSTIN, Julie NOVÁKOVÁ, a UNIVERZITA KARLOVA. *O boží obci knih XXII*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1284-3.
- AUGUSTINE. *La città di Dio*. Roma: 2000. ISBN 978-88-311-1407-3.
- BARTOŠEK, Milan, Michal SKREJPEK a Oleg MAN. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Academia, 1994. ISBN 978-80-200-0243-3.
- BELLOMO, Manlio. *The common legal past of Europe, 1000-1800*. Washington, D. C: Catholic University of America Press, 1995. Studies in medieval and early modern canon law v. 4. ISBN 978-0-8132-0813-8.
- BOHÁČEK, Miroslav. Přípomínky k popisu legistických a kanonistických rukopisů. *Vědecko-teoretický sborník*. 1957
- ČERNÝ, Miroslav. Právní zkušenost v dějinách - směřování současné italské právní historie na příkladu jednoho autora. *Právník, Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2012, roč. 151, č. 2/2012. Ústav státu a práva AV ČR.
- DAWSON, Christopher, Miroslav KRATOCHVÍL a Zdenek STEJSKAL. *Zrození Evropy: Úvod do dějin evropské jednoty*. Praha: Vyšehrad, 1994. ISBN 978-80-7021-114-4.
- DENIFLE, Heinrich. *Die Universitäten des Mittelalters bis 1400*. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung. 1885
- FALADA, David. *Recepce římského práva*. 2016. ISBN 978-80-7380-603-3.
- GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 7. aktualizované vydání. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o, 2017. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7380-652-1.
- HASKINS, Charles Homer. *The renaissance of the twelfth century*. 5. Aufl. vyd. Cambridge, Massachusetts, and London, England: Harvard University Press, 1971. A Harvard paperback, HP 14. ISBN 978-0-674-76075-2.
- HISTORIA ET INTERPRETATIO DIGESTORUM SEU PANDECTARUM (KONFERENCE), Mach, Peter et al., eds. *Historia et interpretatio Digestorum seu Pandectarum: zborník z 18. konferencie pávných romanistov Slovenskej republiky a Českej republiky, v dnoch 27.-28. m??ja 2016 na Právnicekej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave*. 2016. ISBN 978-80-7502-183-0.
- KEJŘ, Jiří. *Dějiny pražské právnícké univerzity*. Vyd. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1995. ISBN 978-80-7184-016-9.
- KINCL, Jaromír, Valentin URFUS a Michal SKREJPEK. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 978-80-7179-031-0.

KLANG, Milos. *Malá encyklopedie latiny v právu: slova, slovní obraty a přísloví z latiny pro právníky*. Praha: Linde, 2004. ISBN 978-80-7201-456-9.

LE GOFF, Jacques, Jean-Claude SCHMITT a Lada BOSÁKOVÁ *Encyklopedie středověku*. Praha: Vysehrad, 2002. ISBN 978-80-7021-545-6.

LORENZANAE F., S. *Isidori, Opera omnia denuo et aucta recensente Faustino Arevalo*, 1798.

MEZINGER, Sara. Le professioni legali nel Medioevo: verso una circolarità della cultura giuridica europea, *Rivista Internazionale di diritto comune*. 27. 2016. ISSN 1120-5695.

NESLÁDKOVÁ, Ludmila -ČERMÁKOVÁ, L. *Významový slovníček k vybraným oblastem středověkých dějin kultury v českých zemích: (manželství a rodina, zdraví a hygiena, vzdělání, zvyky, rituály zábavy*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1996. ISBN 978-80-7042-459-9

OTTO, Jan. *Ottův slovník naučný, illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 1893.

PIO, Berardo. *Giovanni da Legnano: un intellettuale nell'Europa del Trecento*. Prima edizione. vyd. Bologna: Bononia University Press, 2018. Studi e memorie per la storia dell'Università di Bologna nuova serie, roč. XV. ISBN 978-88-6923-325-8.

POLC, Jaroslav. *Svatý Jan Nepomucký*. 2. vyd., ve Zvonu 1. vyd. Praha: Zvon, 1993. ISBN 978-80-7113-071-0.

SCHELLE, Karel a Jaromír TAUCHEN, eds. *Encyklopedie českých právních dějin. 10. svazek: R-Říš*. Vydání: první. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o, 2017. ISBN 978-80-7418-277-8.

SKŘEJPEK, Michal. *Latinsko-ceský slovníček římského práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-387-2.

SOMMER Otakar, 1932, *Prameny soukromého práva římského*

SPUNAR, Pavel. *Kultura středověku. 2.*, pozmeněné a doplněné vyd. vyd. Praha: Academia, 1995. ISBN 978-80-200-0547-2.

TADRA, Ferdinand. *Kulturní styky Čech s cizinou až do válek husitských*. V Praze: Nákladem jubilejního fondu Král. České Společnosti Nauk, 1897

TAYLOR, Henry Osborn: *The Mediaeval Mind. Volume I*. Press Harvard University. 1949

URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého: římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. V Praze: C. H. Beck, 2001. ISBN 978-80-7179-504-9.

ŽIJEME V NEJLEPŠÍM Z MOŽNÝCH PRÁVNÍCH SVETU?, Cvrček, František a Helena JERMANOVÁ, eds. *Metamorfózy práva ve střední Evropě IV: Žijeme v nejlepším z možných právních světů? : sborník příspěvků ze stejnojmenné meziní konferenze pořádané právníkou fakultou ZCU v Plzni ve dnech: 1-3. října 2014 ve Znojmě*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-543-2.

Internetové zdroje

Corporation, Travel izi. Bologna in the Middle Ages. *Audio tour Bologna*. [the storytelling platform] Sharjah : i ravel, 2011. [online] [cit. 5-03-2022]. Dostupné z: <https://www.izi.travel/en/cf31-bologna/en#db159e20cea40eb-a149-b0987f842a5a>

ČERNÝ, Miroslav. Consilia jako pramen poznání středověkého římského práva. *SBORNÍK PRACÍ HISTORICKÝCH* [online] [cit. 9-03-2022]. 2018, roč. XLIV, č. 54. ISSN 1803-9561. Dostupné z: www.historie.upol.cz/ho.php

ČERNÝ, Miroslav. Právnický básník Cinus z Pistoie aneb od glosátorů ke komentátorům. *Právnícké listy* [online] [cit. 11-03-2022]. 2020, roč. 2/2020. ISSN 2533-736X. Dostupné z: www.fpr.zcu.cz a v systému ASPI

GILSON, Itienne a James G COLBERT. *Studies in medieval philosophy* [online]. 2019[cit. 1-03-2022]. Dostupné z: <https://go.openathens.netredirector/umoncton.ca?url=https%2Fumonctonebooks%2Fdetail.action%3FdocID%3D6211408%2Faction%3FdocID%3D6211408>

GUSSO, Massimo. La „caduta“ dell’Impero romano nella percezione dei contemporanei. [online] [cit. 2022-3-03]. 2002. Dostupné z: https://www.academia.edu/26088846/La_caduta_dell_Impero_Romano

MIROSLAV, Černý. VZTAH MEZI RIMSKÝM A KANONICKÝM PRÁVEM VE STŘEDOVĚKU A PAPEŽSKÁ KONSTITUCE SUPER SPECULAM. NĚKOLIK STRUČNÝCH POZNÁMEK K ROZSÁHLÉ PROBLEMATICE1. [online]. 2017, roč. 46/2. ISSN 0079-4929. Dostupné z: <http://www.karolinum.cz/journals/pravnehistoricke-studie>

MORGADO, Nuno. International Relations – Geopolitical Studies. [online]. [cit. 13-03-2022] 2017. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/93822/IPTX_2015_2_1123_0_0_395063_0_177395.pdf?sequence=1. s. 3

OTISK, Marek. Gerberth of Aurillac (Poppe Sylve. II.) as clockmaker. [online] [cit. 2021-3-01]. 2020. Dostupné z: <https://teorievedy.flu.cas.cz/index.php/view/47/531>

TŮMA, Radek. Augustinus (354 - 430). [online] [cit. 2021-11-23]. 2011. Dostupné z: <https://svatyaugustin.estranky.cz/clanky/dalsi-tematicke-prace/augustinus--354--430-.html>

WALLENFELDT, JEFF and The Editors of Encyclopedia. University of Bologna. Law document. United States : Encyclopedia Britannica, 2019. [cit. 9-03-2022]. [online] Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/University-of-Bologna>